

Эхэ хайхан нютагаа эд хамта мандуулаа!

БУРЯАД ҮНЭН

1921 оной
декабриин 21-нээ
гарана

Бүгэдэ
арадай
газетэ

1996
ЯНВАРИИН
13
Үбэлэй дунда шара
хулгана
нарын 22
СУББОТО
гарагай 7
№8 (19348)
Газетын сэн
хэлсээтэ.

Мүнөөдэрэй
шухала
асуудал

БАЙДАЛАА ТОГТОНИЖОРУУЛХА НАЙДАЛ БИИ

1
Би хүдөөдэ түрэн, хүдөө ажахын мэргэжэлтэй хүн хадаа бүгэдэ зонингоо ажабайдал сэдхэлээ шэмшэрэн адагладагби. Һүүлэй 10-5 жэлэй туршада манай ажабайдалда ямар ехэ хубилалтанууд болоноб даа. Тосхон бүхэнэй онсо шэнжэнь бэе бэеһээ тон ехэ илгаатай болоо.

Энэ хадаа нютагай зоной абари занһаа, хүтэлбэрилэгшэдэйн шадбаринаа, гол түлэб тэдэнэй ажал эрхилэлгын ямар гурим шэлэһэнһээ дуддыдаа гээд ханагдана.

Бүхы гүрэн түрымнай зоной эрхэ байдалда эрлиг дэлгүүрэй орожо эхилхэдэ ажал эрхилэлгын ямар гурим шэлэбэл, хайн гэшцэб гэхэн асуудал хүн бүхэнэй сэдхэл, ханаае зобоожо эхилээ хааб даа.

Таряашанай ажахы эмхидхэжэ, эртэ, урид гараһан зоригтойшуудда хамтын зөөриһөө машина, техникэшье, мал адууһаншье хубинь тоосоогоор яһала хубаарилалдаа гээшэ. Тиймэһээ абанан газар, сабшалан дээрээ ажал хэхэ дүүрэн аргатай болоо гэн гэтэр, ажал даагаад байхадань, али бүхы дутуу дунданууд, бэрхэшээлнүүд ушаржа, хайнаар хүдэлхэ аргынь мухардуулна. Машина, техникын элэхэ, эбдэрхэдэ, саг бүхэндэ үнэтэй боложо байһан запас хэрэгсэлнүүдые, түлишэ түрхисын зүйлнүүдые худалдан абаха мүнгүгүйдэлгэ болоно.

Ажал хэхэ ябаад, юундэ мүнгүгүй һууха болоо юм гэхэн асуудал эгээл түрүүн гаража ерэнэ. Гүйсэд бодомжологдоогүй гүрэнэй экономикаһаа политикаһаа хүдөө ажахынхид аргагүй ехэ доройтолдо орообди гэбэл, алдуу болохогүй гэжэ хананаб.

Промышленна ба хүдөө ажахын продукциян үнэ сэнгүүдые адли бэшээр нэмээһэн ушарһаа хүдөө нютагайхидые "борьбо дээрэнһуулгаба" бшуу. Сахарлаһан унданай (уһанай) һүнһөөмнай, улһанай ноонһоомнай хубяар үнэтэй болоод байхадань, этигэхээр бэшэл. Юуб гэхэдэ, хүдөө ажахын продукциян хямдаханаар үйлдбэрилэгдэдэггүйе булта мэдэнбди.

2-3 килограмм нооһо хайшалхын түлөө хони 1 жэл соо, мяха гаргахын түлөө үхэр 3 жэлэй туршада харууһалха ушартай болодоно. Эдээлүүлһэн, харууһалһан гаргахынь тоолохо болоходо, өөрынһ үнэ худалдан сөнһээ һураггүй үнэтэй байна. Тийхэдэ ехэ продукция үйлдбэрилхэ бүхэндөө хүдөө ажахын хүдэлмэришэн улам ехэ гарзада орохд болоно.

Гадна ороо болоһон олзо оршһынь бүхыдэнь налог татабаряар абашана. Иимэ эрхэ байдалда хүдөөгэй фермер зоние тэжээхэ аргатай гэшцэ гү, али өөһэдэнь урдахине хангаад, гүрэндэ ехээр үритэнгүй байгаа хаань, дээрэ гү гэбэл, хүдэлмэришэн хүнэй нэшхэлэй хэрэг гэжэ сэхэ хэлэе.

Хэды хүшэр байдалда оробошье, хүдөө ажахынхид эгээл хүндэ сагые дабажа гараа, хэгдэһэн алдуу эндүүгээ заһажа, саашадаа тогтонижорхо замда орохо гэхэн найдал аосоомни түрэдэг болонхой.

Һадаа Гүрэнэй Дүүмэдэ, нютагай өөһэдыгөө хүтэлбэрилгын захиргаанда һунганан

2
депутатууднай зохихо шийдхэбэринүүдые хуули засагтаа абаха ёһотой гээд ханагдана. Өөһэдэньгөө ажахы тухай хөөрэхэ гэбэл, байдалнай иимэрхүү. Ородой-Адаг һууринда хүдэлмэрин наһанай зон 90-ээд, 45 пенсионер тоологдоно. Тэдэнэй тоодо Эсэгэ ороноо хамгаалгын Агууехэ дайнда хабаадалсаһан 3 хүн бии.

Ушар иимэһээ туһалбарид хэрэгтэй зоннай олон. Тиймэһээ хүдэлмэришэн бүхэмнай хубита зөөритэй болобошье, хамтаараа кооператив гуримаар хүдэлхэ гэжэ хамтын суугаагаар шийдхэбэри абанан гэшцэбди. Тийһэнэй ашаар тэдэнэртэе бага багаханааршье хаа ороһо, мяха хубаарилгатай, үбһэ, түлээгээ асаруула трактор, машина үгэлгэтэй байдагбди.

280-яад бодо малтай, 23 гахайтай, 400-гаад гэхэ гү, али нэгэ отара хонитойбди. 30-аад морин бии. Мүнөө жэлдэ 2500 центнер үбһэн, 5900 центнер голоомон алтанхай, 300 тонно сенаж дарагданхай. Нэгэ үгөөр хэлэхэдэ, бардам хүрэхэ тэжээл бии. Тарилга хэхэдээ, тэжээл бэлдэхэдээ, хэрэглэхэ запас хэрэгсэлнүүдые, түлишэ абахадамнай, Эдэе хоолой корпораци урьһаламжаар туһалаа гэжэ хэлэлтэй. Саашадаа хонидойнгоо тоо толгойе олошоруула зорилго урдаа табинабди. Манай уларида тааруу шэрхи, шэрүүн ноһотой буряад хонидые худалдажа абаха хүсэлтэйбди.

МК-1000 түхэлэй тээрмэ тодохонной ашаар Хориин болон Хэжэнгын аймагуудай захиһад кооперативаймнай кассада мүнгэ оруулдаг болонхой.

Ажалаа зүбөөр эмхидхэжэ, хүдэлжэ шадлаа хаа, ажабайдалаа тогтонижоруула арга үшөөл бии гэжэ найдамаар.

Валерий БАРАНОВ,
хүдөө ажахын "Ородой-Адаг"
кооперативай түрүүлэгшэ.

БУРЯАД РЕСПУБЛИКЫН ПРЕЗИДЕНТЫН ЗАРЛИГ

В. И. ЯКОВЛЕВ БОЛОН А. Г. ЛУБСАНОВ ТУХАЙ

1. Мэдүүлгэ бариһанайнь үндэһөөр, ("Гүрэнэй албан тухай" Буряад Республикын Хуулиин 29-дэхи статья, 1-дэхи "а" пункт) В. И. Яковлевые Буряад Республикын Президентын болон Правительствоын Аппарадай Хэрэгүүдые эрхилэгшын нэгэдэхи орлогшын - Канцеляриие хүтэлбэрилэгшын тушаалһаа сүлөөлхэ.

2. Александр Гомбоевич Лубсановые Буряад Республикын Президентын болон Правительствоын Аппарадай Хэрэгүүдые эрхилэгшын нэгэдэхи орлогшоор - Канцеляриин хүтэлбэрилэгшөөр томилх.

3. Гар табигдаһангай хойшо тус Зарлиг хүсэндөө орохо.

Буряад Республикын Президент Л. В. ПОТАПОВ.
Улаан-Үдэ хото, Правительствоын байшан.
1996 оной январин 4.

ГОЛ АНХАРАЛДАНЬ - МҮНГЭНЭЙ АСУУДАЛ

1996 он. Январин 10.
Ивалгын аймагай захиргаанай зал соо хаяхан һунгагдаһан аймагай Сөвөдэй деп. тадууд, аймагай эмхи зургаануудай хүтэлбэрилэгшэд суларжа, түрүүшынгээ сесси үнгэргэбэ.

Үглөөнэй эгсэ 10 сагта аймагай түбэй һунгуулин комиссин түрүүлэгшэ Ольга Нестеровна Калёных аймагай захиргаанайгулваагай, аймагай Сөвөдэй һунгалтын дүнгүүдые соголоо. Аймагай 13.720 һунгаһадһаа 8760 хүн һунгалтада хабаадаба. Аймагай захиргаанайгулваагай тушаалай түлөө 4 хүн тэмсэжэ, тэрэ тоодо Л. П. Бурков - 5356 хүнэй, М. Д. Соколовский - 1224 хүнэй, В. И. Будаев - 997 хүнэй, Б. З. Бадмаев 366 хүнэй дуу абаба. Ивалгын аймагай захиргаанай гулваагаар Леонид Петрович БУРКОВ дахин һунгагдаба гэжэ соносхоод, О. Н. Калёных тэрэндэ үнэмилэгэ барюулаа.

Аймагай захиргаанайгулваа Леонид Петрович Бурков суларагшадта, һунгаһадта баяр хүргөөд, иигэжэ хэлэбэ:

"Урдань сессидэ миин һуугаад, гараа үргөөд ябадаг депутатууд манай дунда ушардаг байгаа.

Мүнөө саг хубилаа, аймагай депутатуудта табигдадаг эрилтэ шангадхаха шухала. Депутат эдэбхитэй, арад зоной урда тон ехэ харюусалгатай байха ёһотой. Жэлэй туршада ямар нэгэн асуудал шийдхээгүй хаа, нютагайнгаа ажабайдал

хайжаруулаагүй хаа, һунгаһад хэнэй, юунэй түлөө дуугаа үгэнэбиди гэжэ бидэнэрһээ һураха биүү".

Сесси дээрэ депутатуудай нюусаар дуугаа үгэлгөөр аймагай Сөвөдэй түрүүлэгшын орлогшоор Роман Дабаевич ЦЫДЕНОВ һунгагдаба.

Роман Дабаевич цютагай хүн, ажахы, арад зоноо хайса таниха юм.

Аймагай Совет, аймагай захиргаан бюджеттэ ехэ анхарал хандуулха зэргэтэй. Олзо, мүнгэ олохын түлөө тэмсэл - бултанаймнай уялга, зорилго болоно.

Юундэб гэхэдэ, Ивалгын аймагта промышленна продукция бага юм.

1996 ондо бүхыдөө аймагай бюджеттэ 39 миллиард түхэриг хэрэгтэй. Харин бодото дээрээ аймаг 4 миллиард түхэриг олзо олохо ёһотой. Республикаһаа 20 миллиард түхэриг дотаци үгэхөөр хараалагдана. Тийгэжэ аймагай бюджет оройдоол 62 процент хангадана.

Энэ асуудалда захиргаан, Совет болон депутатууд онсо анхарал хандуулха уялгатай гэжэ сессидэ хабаадаһан республикын Арадай Хуралай Түрүүлэгшын орлогшо Александр Карнышев хэлэбэ.

Аймагай Сөвөдэй 13 депутатта үнэмилэгэнүүд барюулагдажа, Сөвөдэй саг үргэлжын комиссинууд баталагдаа.

В. БАТОРОВ.

Буряад Республикын Госкомстат

мэдээсэнэ:

ГАДААДЫН-ЭКОНОМИЧЕСКА ХАРИЛСААНУУД ҮРГЭДХЭГДЭНЭ

Манай республикын предприятинууд болон эмхи зургаанууд продукци хариин гүрэнүүдтэ наймаалха талаар 1995 ондо 230 шахуу миллиард түхэригэй хэлсэнүүдые баталаа юм. Анхан СССР-эй бүридэлдэ ородог байһан гүрэнүүдтэ—9,2 миллион долларой эд бараан, хариин бусад гүрэнүүдтэ 4,5 миллион долларой гэхэ гү, али урдахи жэлтэй сасуулбал, 1,6 дахин ехэ эд бараан наймаалагдаһан байна.

Хамта 26 гүрэнтэй (тэрэ тоодо СНГ-гэй 8 гүрэн) экспортнэ элдэб хэмжээ ябуулганууд хэгдэнэ. Тиэхэдэ Хитадтай (экспортын бүхы хэмжээнэй 34 процент), Монгол оронтой (15 процент), Украинатай (9 процент) тон нягта харилсаан тогтоогдонхой.

Эд бараан тухай хэлэбэл, целлюлозо болон картон (34 процент), монсогор модон болон хюрөөдэмэл материалнууд, пальто оёхо бүд, үтэгжүүлгэ эгээл ехээр хариин гүрэнүүдтэ наймаалагдана.

ҮЙЛЭДБЭРИ ЗОГСООГДОНО, АЖАЛГҮЙШҮҮЛ ОЛОШОРНО

Үнгэрһэн жэлэй ноябрь харын байдалаар, республика доторнай промышленна 41 предпряти үйлэдбэриез зогсоһон, хизаарлагдаһан гуримаар хүдэлһэн байха юм. Ганса ноябрь нара соо 18 предпряти оройдоо хүдэлөөгүй. Ехэнхидээ энэ хүнгэн промышленностиин предпрятинууд гэжэ тэмдэглэлтэй. Жэшээн, акционернэ "Зырянка" бүлгэм, Бэшүүрэй оёдоллой фабрика, "Дабаан" гэхэн бага предпряти, КПД-1 завод, Улаан-Үдын химлесхоз, "Эмальпосуда" завод болон бусад үйлэдбэриез удаан болзороор зогсоһон байна.

Энээнэй гол шалтагануудые нэрлэбэл, нэгдэхээр түүхэй эд, материалнууд, түлишэ, гэхэ мэтын дутаалдага мүн. Энэ шалтаганаар акционернэ "Электромашинна", "Зырянка" бүлгэмүүдэй, АВРЗ-гэй зарим цехүүд хүдэлөөгүй. Хоёрдохоор, бэлэн продукция саашань наймаалха аргагүй байлга. Улаан-Үдын, мүн хүдөөгэй аймагуудай олохон предпрятинуудта энэ шалтаганаар ажалай үдэрнүүд хосороо.

Үйлэдбэри зогсоһонһоо уламжалан үнгэрэгшэ жэлэй январь-ноябрь харануудай хугасаада 689 хүн ажалһаа сүлөөлэгдөө.

САЛИН ХҮЛҺЭН ХЭР ТҮЛЭГДЭНЭ?

Республикымнай промышленностиин, барилгын, хүдөө ажахын, транспортын предпрятинуудай болон эмхи зургаануудай хүн зондо саг болзор соонь түлөөгүй мүнгэнэй хэмжээн урдахи жэлэйхиһээ 51 процентээр ехэ болоо. 1995 оной декабриин 1-нэй байдалаар, энэ үри шэри 160-аад миллиард түхэригтэ хүрөө.

Салин хүлһэ түлэлгэдэ үри шэриин хэмжээнэй эгээл горитой хубинь машина бүтээлгын, түмэр буйлуулгын предпрятинуудта (промышленностьда үри шэриин бүхы хэмжээнэй 96 процентнь), мал ажалда (бүхы хүдөө ажаһыда үри шэриин 89 процентнь), барилгын предпрятинуудта (барилгада үри шэриин 98 процент) хабаатай.

Гүрэнэй эрхэ мэдэлдэ байһан предпрятинуудай болон эмхи зургаануудай хүн зондо салин хүлһэ түлэлгөөр үринь ехэ (бүхы үри шэриин 53 процент) гэжэ тоонууд харуулна.

танкистнарай дунда "Шэн зоригой түлөө" медалаяр шагнагдаа нэм.

Илаалтын һайндэрье эндэ угтажа баясаа, хүхэе һэмди. Дайнда һандарһан тосхон, һууринуудые һэргээн бодхоолсожо, 1946 ондо нютагаа бусажа ерээ бэлэйб. Сагай эрьхэе түргэн даа. Мүнөө 75-тай болобоб. Балшар бага наһая, дайнда алдаһан нүхэдөө дурсан шаналагшаб.

Нютагаймнай комбайнер Туудуп Цыбык Цырендоржиев "Коммунар" комбайнаар тэрэ үедэ 628 гектаря хадажа, сезонной нормые 3 дахин ахижа гарга байгаа. Туудуп Цырендоржиев манай Дабаатын сомон түрүүшын хүн Ленинэй орден хүртэһэн юм. Огоро бригадир Намсарай Цыдыпов даадаг бригада гектар бүхээр 150-170 центнер овоц, 120

Түрэл нютагтаа түрүү зэргэтэй

БАЙДАЛАА САСУУЛАН ҮЭЭХЭДЭ.

Наһатайшуулай хэһэн хэрэг, дүй дүршэлын, тэдэнэй хургаанууд мүнөөнэй хүндэ сагта илангаяа хэрэгтэй. Нютагай эдбхитэд, хургулинуудай багшанар, хурагшад нютагай үбгэдэй амиды мэндэ ябахадань, түрэл хизаарайнгаа түүхэ мэдэжэ, бэшэжэ абаха зэргэтэй.

Дайнай болон ажалай ветеран Цырен Сундуевич Ринчинов Эрхирэг хууринда ажаһуудаг. Цырен Сундуевичай наһанайнгаа хани нүхэр Дулгар Бадмаевнатай сайгаа уужа, урданай ушаралнууд, мүнөөнэй һонинууд тухай хоорондоо хөөрэлдэжэ хуухадань, гэртнэ оробоб. Дулгар Бадмаевна ехэ хүндэмүүшэ хүн хадаа айлшанай ерэхэдэ, ехэтэ баярладаг, нютагай, аймагай болон республикын байдалаар һонирхдог заншалтай.

"Буряад үнэн" газетэеэ хөөрөндөө булаадан һагад уншадаг, хэдэн арбаад жэлнүүдтэ түрэл газетэеэ захидаг. Цырен Сундуевич буряад хэлэндэ тон дуратай, ехээр баярлалбал, Дабаатын хадануудта, Баруун бэе болон Таһархайдаа, Шэнэһэтэдэ зориулһан шүлэг бэшэжэ ородог юм.

Мүнөө Цырен үбгэнэй хөөрөө доро дурадхахам: —1942 он. Эхэ ороноо хамгаалһан дайнда мордобоб. Тэрэ үсын хубаарилаар Саратов хотодо генерал-майор Лизюковой нэрэмжэтэ танкова училищиде хурааб. Училищиде дүүргэдэ, танкист боложо, дайнда ороо нэм.

Белоруссин гурбадахи фронтын бүридэлдэ Белоруссин хото, хууринуудые дайсанһаа сүлөөлэлсөөбди. Нуур, сөөрэмтэй, шингтэй намагтай газарнууде танкнуудые жолоодохонь бэлэн хэрэг бэшэ бэлэй. Эндэ эрлэхгэ зоригтойгоор дайладалһанайнгаа түлөө Улаан Одоной ордендо хүртэбэб. Уданшьегүй Белоруссия Прибалтика республиканиудта дайнда ороо нэм. Литвагай республикада дайлагдажа ябахадань, фашистнуудые бута һамна сохибобди. Олон

Мүнөө эгээл амгалан аятай ажаһууха гэхэдэ, ороо хүндэ байдал тогтонхой. Хүдөөдэ ветерануудай ажабайдал даххар хүшэр болошоо. Эм дом хомор, үнэтэй. Энэ хэрэгы республикын Правительство хэрэгдээрнэ юундэ хинанагүй гэшэб? Арад зоной ажабайдалай муудаа һаань, тархияа түмэр харгын рельс дээрэ табиһаб гэжэ Ельцин хэлэе һэмнай. Иимэрхүү ударидагшад хэндэ хэрэгтэй юм? Мүнөө Гүрэнэй Дүүмын депутаты болон Президентые һунгаха хэрэгтэ хүдөөгэйхид тон һэргэлэн, һонор байха ёһотойбди.

Дайһаа бусаад, тэрэ Шэнэ Буусада, Карл Марксын нэрэмжэтэ колхоздо парторгоор ажаллаба. Уданшьегүй нютагайнгаа үлыгэр домогто ороһон "Улаан-Эрхирэг" колхозой түрүүлэгшэ Дампил Цыденович Санжиевай үүсхэлээр Цырен Сундуевич түрэл нютагтаа бригадираар, отделение эрхилэгшээр, сомонной Советэй түрүүлэгшээр, секретаряар ажаллаһан намтартай.

Мүнөө Цырен Сундуевич нютаг тухайгаа иигэжэ хөөрэнэ: "1939-40 онуудта "Улаан-Эрхирэг" колхоз ажалдаа үндэр амжалта туйлаһанай түлөө Москва хотодо ВСХВ-дэ хоёр дахин хабаадаа, мүнгэн медальнуудаар шагнагдаа бэлэй.

... 1944 он. Дайнай эгээл харюусалгатай үедэ "Улаан-Эрхирэг" колхозой түрүүлэгшэ Д. Ц. Санжиевай үүсхэлээр гүрэнэй 3-дахин урьһаламжа 3.942.000 түхэригтэ бэшүүлээд, тэрэнэйнгээ 2.007.072 түхэригын сэбэр мүнгөөр гүрэндэ түлэбэ. Колхозой түрүүлэгшэ Д. Ц. Санжиев өөрынгөө бүлэһөө 103.000 түхэриг сэбэр мүнгэ тушаһан юм.

Республика соо иимэ хүнүүд тэрэ үедэ үсөөхэн байгаа. Түрүүлэгшын аша габьяе тэмдэглэжэ, Түбэй үйлсэдэ 1988 ондо Санжиевай нэрш үгтэһэниинь һайшаамаар. Тиибэшье нютагаархид 27 жэл соо таһалгаряагүй, тон урагшатай хүтэлбэрлһэн түрүүлэгшэдэе бронзоор бюст бодхоохо байгаабди. Нютагһаа гараһан шадамар бэрхэ хүбүүд олон, энэ минин дурадхалда һаналаа табиһынь хүсэһэб.

центнер хартаабха хурга байгаа. Стахановецуды С Цырен Ладанова, Янж Агванова, Инжит Намды гэшэд үдэрэйнгөө нормо дахин үлүүлэн дүүргэдэг. Тэрэ үедэ колхознай тансаа гүрэндэ худалдажа, 244.300.000 түхэригэй сэбэр абадаг бэлэй. Энэ колхозоймнай 50 процент оло бологшо нэн.

Колхознигуудай һу байдал һайжараа. Жэшэе хоёр ажалшанһаа бүридэлһэ Найдановой бүлэ 268 пүүдта 2175 түхэриг сэбэр олзо жэлдэ олодог нэн. Дай жэлнүүдтэ 80 экзemplар га захидаг бэлэй.

Дайнай һүүлшын жэлн Дампил Цыдыпович үрэ жэмсаад хуулгажа һалбаруу Зүгы үсхэбэрилоо. Энэ манай колхоз республика түрүүшүүлэй тоодо милолзотой болоһон, "Улаан-Эрхирэг" миллионер" гэлсү байгаа.

1948 ондо Москва нютагаймнай 90 залуу басы хүбүүдхүү, хатар харуулаһан Тэдэнэй дундаһаа лимбэ даһаададаг Цыден-Еши Ринчи Николай Буянтуев, Га Нимаева болон бусадые тэмдэглэмээр. "Улаан-Эрхи колхоз, хожомын Эрхир совхоз республика соо алишье талаараа нюур нэрэтэй солотой боло алдартай.

Гүрэндэ 17.000 центнер, 3000 центнер мяха, 240 центноһоо, 80000-100000 цент овоц худалдадаг совхоз дүр жэлэй хугасаада һалаа. Манай бүхы наһаараа үдэр үдэртэ бодхоһон" байсугтуулаһан зөөри бутаран Иимэ һандаралые тогтошадаагүй республикын Правительство тон ехэ зэмсэ.

Теэд республикын газетэнүүд, радио, телевиз хүтэлбэриин газарһаа мүнгэ талаар дулдыданги тула хэрэгы элирүүлэжэ мүн бэшэдэггүй, олоной дүрэмтэйшүүлэе нэрлэдэг гэшэ. Мүнөө Гүрэнэй Дүү депутатыудые, айм захиргаанай гулваане һунгаад байхадань, хэ ажалынь онсо нариш шалгаха ёһотойбди.

В.БАТОВ

Агын һонин

ШЭНЭ ГАЗЕТЭ ?

мэдүүлбэ. Түрүүшын дугарта энэ нийгын хүдэлөөнэй хараа түсэб тодорхойгоор үгтөө. "Яблоко" гэдэг орон соо мэдэжэ болоһон бүлэглэлэй һуналтын урдахи программа хэблэгдэхэй. Саашадаа Агын Дүүмын ээлжэтэ зүблөөнэй тоосоон

дэлгэрэнгыгээр найруулагдаа. 1823 оной Агын инородно управа тухай архивай мэдээсэл зуу гаран мүрөөр бэшэгдээд, Козьма Прутковай хэдэн хошоо зугаа бадагуудаар газетэ энэ дугаараа түгсэхэбэ. Оһондын газетэтэй болохые эрмэлзлһэн бүлэг депутатууд

редактор Ю. Мануевтай хамта энэ һониндо ехэ бодомжотойгоор, нютагай байдалһаа баян жэшэ мэдээсэлнүүдтэйгээр хэблэжэ, уншагшадай анхарал татаа һаань, удхатай байха нэн гэжэ һанагдана.

Тиин Дүүмын һүүлэй зүблөөн дээрэ тус һониниине эмхидхэн байгуулаха тухай асуудал табигдаад, олонхи депутатуудай дэмжэлтэ абажа бйрабагүй

яизатай. Агада мүнөө шамай гаргагдажа байһан газетын ("Агинская правда" "Толон") хажуугаар үрөө хэблэл байгуулаһанай хэрэг гү гэхэн асуудалынь гардаг. Эдэбхитэдэй хэблэ болихонь өһөдын дурал даа гэхэн тогшоолол хэгдээ асуудалые зүбшэн хэлэ дүүрбэб.

Ц. ГОНГО

Агын Дүүмэ—парламентын депутатуудай дундаһаа "Хүгжэлтэ" гэжэ нэрлэгдэһэн бүлэг мүнделэжэ, өһөдын һонинтой болохоёо эрмэлзэнэ. Эндэ һая "Хүгжэлтэ" ("Развитие") гэхэн гаршагтай багахан газетэ хэблэгдэн гаргагдаа. Түрүү бэшэг соогоо Агын Бурядай автономитго округой экономика, политическэ болон соёлтой байдал тухай мэдээсэл дамжуулаха зорилготойгоо

Дэлгүүр: ажалай харилсаанай асуудалнууд

ХАМТЫН ХЭЛСЭЭНҮҮДЫЕ ХУУЛИТА ЁНООР БАТАЛХА

Мүнөө сагта үйлдбэрийн бүхы дээрээ дэлгүүрэй экономокодо оруулагдажа, зөөрийн болон ажыхе эрхилэлгын гуримай олон ондоо тухэлтэй болгогдоод байхада, ажалай харилсаанууд баһал хубилжа, тэрэниие тааруулха хэрэгтэ шэнэ ёноор хандаха шухала болоно.

Энэндээрэнэ үйлдбэрийн ямаршые коллективтэ баталагдааг хамтын элсээнүүдэй үүргэ тон ехэ болоно. Хамтын хэлсээ хэхэдээ, үйлдбэрийн харилсаанай бүхы талае (ажалай эрхэ байдал, шалин түлбэрийн хэмжээн, үйлдэлгын гурим, хүдэлмэрийн сагай хэмжээн, амарха саг, амаралтын болзор хөж мэтэ) хараада абажа, хайса элсэжэ баталха хэрэгтэй. Тэрэнэй ашаар ажал үгэгшэд үйлдбэрийн хэды шэнээн аргашатай байхаб, хаанаһаа, гагаад сэбэр олзо оруулагдахаб гэжэ уридшалан мэдэжэ байха болоно бшуу. Нүгөө талаараа хамтын хэлсээ дээрэнэ хүдэлмэрилэгшэд ажалай ямар эрхэ байдалда хүдэлхэ, ямар үлөөнэ абаха, яажа амарха ёготойбиди гэжэ тодоор мэдээд

ябаха болоно. Тэрэнэй дүүргэгдээгүй хаань, дээшэн гомдол бариха эрхэтэй, эрилтэнүүдэйнгээ заагагүй хангагдаха байһанда гүйсэд найдалтай байха болоно.

"Хамтын хэлсээнүүд болон ойлголсожо хүдэлхэ гурим тухай" Россин Федерациин 1992 оной мартын 11-дэ абтаһан Хуулин ёноор, тиймэ хэлсээнүүдэ зохёогдохо, баталагдаха ушартай. Зөөрийн эзэнэй талаар болон ажал эрхилэлгын ямаршые гуримтай предприятия, эмхи зургаанууд болон организацинууд хамтын хэлсээ баталхадаа, энэ Хуулин голдүримүүдые үндэһэн болгохо байна. Хуулига ёноор баталагдаһан хамтын хэлсээнүүд соохи эрилтэнүүдые предприятия, эмхи зургаанууд булта заагагүй дүүргэхэ уялгатай. Иигээд ерэхэдээ, хамтын хэлсээнүүдэй удха шанар тон ехэ болоно бшуу.

Тийгэбэшье Ажалай талаар гүрэнэй инспекциин шалгажа үзэһэнэй ёноор харахада, олохон предприятинууд болон эмхи зургаануудта, илангаяа зөөриее үмсэлһэн, үсөөхэн

хүдэлмэрилэгшэдтэй организацинуудта хамтын хэлсээнүүдэй гурим сахигдаагүй, тэдэнэй олонхине оройдоошые баталагдагүй байна гэжэ элирнэ. Энэ ямар шалтаганһаа болоноб гэхэдэ, ажал үгэдэг предприятия, организацинуудай хүтэлбэрилэгшэд, тэдэнэй түлөөлэгшэд хамтын хэлсээ баталжа, бээдээ үлүү уялга абаха дуралгүй байна. Тэрэшэлэн хүдэлмэрилэгшэдэй аша туһые хамгаалха профсоюзай эмхинүүд энэ талаар эдэбхигүй, нулаар хүдэлнэ. Предприятия, организацинуудай хүдэлмэрилэгшэдшые өөһэдөө хуули ёно муртэй мэдэнэгүй, энэндэ хамаагүйшгөөр хандана гэшэ ааб даа.

Иимэ юумэнүүдые усадхаха талаар Россин Федерациин КЗОТ-до нэмэлтэ оруулха тухай 1995 оной июлиин 18-да тусхай Федеральна Хуули абтанхай. Тэрэнэй ёноор, ажал үгэдэг эмхинүүдэй хүтэлбэрилэгшэдэй хамтын хэлсээ баталхаа арсаһанай, хэлсэндэ хабаадалгаһаа

хулжаанай түлөө харюусалгань шангадхагданхай. Тэрэшэлэн шэнэ хуулин ёноор хамтын хэлсээ баталхада хэрэгтэй мэдээнүүдые үгөөгүй, хэлсээн соо заагдаһан уялгануудаа зорюута дүүргээгүйн түлөө тэдэнэр баһал харюусаха ушартай. Тиймэ хазагайруула гаргаһан гэмтэ нюурнуудта ажалайн түлөөһэнэй эгээл бага 100 хэмжээнэй яла тохогодо юм. Ажалай талаар гүрэнэй инспекторнууд гү, али сүүдүүд тэрэ яла тохохо эрхэтэй.

Шэнэй жэлэй гараһанһаа хойшо олохон предприятия, эмхи зургаан болон организацинууд хамтын хэлсээнүүдые баталжа байна. Энэ статья соо хэлэгдэһэн зарим мэдээсэлнүүд тиймэ хэлсээнүүдые баталжа байһан ажал үгэгшэдтэ, мүн ажаллагдаһадые тухатай байха аабза гэжэ ханагдана.

Хэрбээ энэ талаар ойлгогдоогүй ушарнуудай гараа һаань, Буряад Республикын Ажалай талаар гүрэнэй инспекцидэ, республикын ажалай талаар министрствэдэ, профсоюзудай эмхинүүдтэ, прокуратурын органуудта хандажа болохо гэжэ хануулаа.

Р. НИМАЕВ,
Буряад Республикын Ажалай талаар эрхэнүүдэй гүрэнэй ахмад инспектор.

ҮНЭ СЭНГҮҮДЭЙ АСУУДАЛНУУД

ОНДОО ТАЙЛБАРИ ХЭРЭГГҮЙ

"Буряад үнэн" газетын редакциин коллектив үнгэрһэн 1995 ондо үнэ сэнгүүдэй асуудалаар элдэб шэнэ жэлэй үдэр мэдээсэлнүүдые толилжо, уншагдаһаа хүргэхые яһала ороллоо. Редакциин социально-экономическа таһагай хүдэлмэрилэгшэдэй хүсөөр хотын дэлгүүр дээрэ табигдаһан эдэе хоолой зүйлнүүдэй, бусад эд бараанай, мүн түлбэритэй хангалын сэнгүүд үргэн уншагдаһаа анхаралда табигдаһан байха юм.

Эгээл шухала гэгдээдэг эдэе хоолой зүйлнүүдэй сэн үнгэрһэн жэлдэ 1,5-2,0 дахинаар ургаа. Илангаяа хилээмэнэй, малай тоһоной, саахарай, үндэгэнэй ба бусад зүйлнүүдэй сэн хараа байса дээшлээ. Жэшэнь, үнгэрһэн жэлэй январийн эхиндэ бүүлхэ хилээмэнэй сэн 1240 түхэригтэ байһан һаа, мүнөө 2400 түхэригтэ хүрээ. Зарим нютагуудта хилээмэнэй сэн 4000 түхэригтэ болонхой. Малай килограмм тоһон нёдондо 16000 түхэригөөр сэнгэгдээдэг байбал, энэ жэлдэ даб дээрэ 21000-23000 түхэригтэ хүрээ. Үхэрэй килограмм мяхан 8000 түхэригөөр, гахайн мяхан 10000, саахарай сэн 500, үндэгэн 3800 түхэригөөр дээшлэбэ бшуу.

Манай республика дотор түлбэритэй хангалын сэн эрид ургаа. Нэн түрүүн гэр байрын, ажаһуудалай хэрэглэмжэ хангалын ба транспорттын тарифуудай сэн дээшлэһэн байха юм. Бээ аргалуулаха хэрэгтэ мүнгөө түлээдэг болоһонмай, баһал нюуса бээшэ. Ондоогоор хэлэбэл, хүнүүдэй үдэр бүхэндэ хэрэглэхэ ёһотой юумэн бултадаа шахуу түлбэритэй болобо бшуу. Үнгэрһэн жэлдэ гэр байрын түлбэри хэдэ дахин ургаа. Сентярийн арбан табанһаа хотын транспорттын тарифай сэн эрид дээшлэжэ, 800 түхэригтэ хүрэнхэй.

Үнгэрһэн 1995 ондо эдэснэй гол зүйлнүүд - мяханай, хүнэй, зөөхэй тоһоной, үндэгэнэй, хартаабхын үдэр бүхэнэй нормоёо хүнүүд мүнөө хэрэглэжэ шадахаа болёо.

Россин Федерациин Турүүлэгшэ В. С. Черномырдин Шэнэ жэлэй урда тээ телевизорээр үгэ хэлэхэдээ, орон дотор тогтониоржо талаар алхам урагшаа хэгдэжэ эхилбэ гэжэ олоодо мэдээсээ бэлэй. Энэ хэлээшынь олохон хүнүүд ойлгонгүй үнгэршоо. Тогтониоржо гэгээн үгыёе юун гэжэ ойлгуулхые оролоһон байгаа? Господин Черномырдин тэрэнээ гансал өөрөө мэдэнэ хаш. Харин манай республикын зон үнгэрһэн жэлдэ ямар тогтониоржолын алхамай хэгдэһие өөһэдэнь байдал дээрэнэ элээр хараба, бээ дээрээ мэдэрбэ. Гүрэн түрэн дээдын ноёдой, хубхай хооһоор найдуулан, саарһан дээрэ бээлүүлэгдэнгүй үлэһэн эдэе хоолоор бидэ гэдэһэ хотоёо дүүргэбэ аргагүй байгаа ха юмбидэ. Амиды хүнүүдые хараада абангүй, ябуулжа байһан финансын политикын үр дүн мүнөө манда элээр харагдажа байна бээшэ аал? 1992 оной январьһаа хойшо хүн зоной хэрэглэмжын сэн аяар 1609 дахинаар, харин тэдэнэй шалин хүлһэн миел 393 дахинаар ургаба ха юм. Энэ баримтада ондоо тайлбарилта хэлтэй гү?

Редакциин социально-экономическа таһаг.

МЭРГЭЖЭЛТЫН ТАЙЛБАРИ

Байгаали бузарлаһанай түлөө предприятинууд яла түлэхэ ёһотой гэгээн шийдхэбэри тааруу зохиод байгаа.

СССР-эй Министрнүүдэй Советэй Гүрэнэй комиссиин 1991 ондо абтаһан шийдхэбэрийн ёноор, Россин Федерацида байгаали хамгаалха талаар элдэб хэмжээ ябуулганууд хэгдэжэ эхилһэн юм. Тэндэ эгээл томо 120 промышленна предприятия болон эмхинүүд нэрлэгдээд, тэдэнэй тоодо Буряад Республика оролсоно.

Тус ябуулгын удаа байгаали бузарлаһанай түлөө хэды шэнээн яла түлэхэб, тэрэнээ хайшан гэжэ, хэды саг соо бээлүүдхэб гэжэ мэтэ шухала асуудалнуудай шийдхэбэри абтаа һэн. Тийгэнгүй аргагүй байгаа ха юм. Олонхи промышленна нэгдэлнүүд ямаршые хиналтагүйгөөр үлэгдэлнүүдэ хаядаг, байгаали хамгаалгын талаар нэгэшые мэргэжэлтэнгүй байгаа ха юм.

"Байгаали хамгаалха тухай" Россин Федерациин Хуулин 1991 ондо абтаһанай удаа энэ асуудал гуримшуулагдажа эхилбэ гэшэ. Тийн дээрэ нэрлэгдэһэн хуулигай дашарамдуулан 1992 оной августын 28-да Россин Федерациин Правительство "Байгаали бузарлаһанай түлөө яла түлээг" гэгээн 632-дохи дугаарай тогтоол абтаа һэн.

1993 ондо Буряад Республикын Министрнүүдэй Советтэ баһал тиймэ тогтоол абтаа. Тэрэнэй ёноор хуули хазагайруулаһанай түлөө эмхинүүдэй яла түлэхэ ушарнууд гэбэл:

- агварые бузарладаг бодосууды хэрэглэһэнэй түлөө;
- уһа болон газар дорохи уһа бузарлаһанай, агаар бузарладаг бодосуудые газар доро нюуһанай түлөө;
- үлэгдэлнүүдэ хаяһанай түлөө.

Буряад Республика 3 зоно боложо хубаарна. Юуб гэхэдэ, Байгал далайн асуудал адишые талаһаа ехэл болгоомжотойгоор хараада абтаа һэн. Манай республикын дэбисхэр дээрэ Байгал далайн оршодог ушар байгаали хамгаалгын хэрэгые онсо удхатай болгоно. Байгаалиин баялыгы үйлдбэридэ хэрэглэдэг байһан эмхинүүд энээнэй түлөө мүнгэ түлэхэ баатай болоно. Зониие хангадаг, социальна халбариин, соёлой болон бюджетнэ эмхинүүдэй тус түлбэриһөө сүлөөлэгдэнхэй байһые энэ тогтоол батална.

Түлбэрийн хэмжээн баталагдахада, мүнгэнэй, үнэ сэнгэй бууралгаһаа дулдыдажа, индексаци хэгдээдэг. 1993, 1994, 1995 онуудта түлбэрийн хэмжээн 5, 10 болон 17 дахин тус тустаа дээшлэһэн байна.

Энэ тогтоолһоо уламжалан, олон эмхинүүд ажал ябуулгаа байгаали аршалха шгэлтэйгээр ябуулжа эхилээ һэн. Буряад Республикын Байгаали хамгаалгын талаар комитетэй мэдээсэлээр, 1994 ондо 4053,3 миллион түхэриг түлбэри абтаһан байна. Энэ түлбэрийн 90 процентнь республикын экологическа жасада, 10 процентнь Россин Федерациин бюджеттэ оруулагдаһаа. Хуулин ёноор, тус түлбэринүүдэй хинаата байгаали хамгаалгын комитеттэ даалгагданхай. Харин предприятинууд болон эмхинүүдэй саг соогоо мунгээ оруулхые "Россин Федерациин налог түлбэрийн гуримууд тухай" Хуули хинадаг юм.

Байгаали бузарлуулаһан аад, тэрэниие аршалха ябуулга эрхилбэл, эмхинүүдэй түлбэри доошлуулагдаһаа. 1994 ондо тэрэ 117,23 миллион түхэригтэй хэмжээндэ хүрөө һэн.

Тийгэбэшье, шийдхэгдээгүй асуудалнууд баһал бии. Нэгэдэхээр, зарим эмхинүүд хотын канализаци руу муухай уһа хаяһанай түлөө мүнгэ түлэнгүй. "Водоканал" акционернэ бүлгэм энэ асуудал муугаар хинахаһаа гадна, өөһэдөө мүнгэ түлэнгүй. Хоёрдохээр, үмсын багахан фирменүүд болон автотранспорттын эздэ түлбэри түлэнгүй. Гурбадахаяр, газарай хурьһэ бузарлаһанай түлөө яла тохолог гуримшуулагдаагүй байна. Дүрбэдэхээр, республикын газар, уһан дээгүүр байгаали бузарладаг ашаа зөөһөнэй түлөө ондоо нютагайхид мүнгэ түлэнгүй.

С. САНЖИЕВА,
Байгаали хамгаалгын талаар гүрэнэй комитетэй мүнгэн хангай экономическа таһагые даагша.

Виктория Анатольевна Шеломенцова, Наталья Васильевна Мергешева гэгшэд Ивалгын акционернэ "Иволкон" бүлгэмтэй кондитерска фабрикын хилээмэнэй цехтэ эбтэй зетэйгээр үлгэлжэ ябана. Тэдэнэр амтатай хилээмэе барижа, аймаг тоогоо мэдэжэ болонхой.

Хоёр хани нүхэдүүг нэгэ халаанда 700 бүүлхэ барижа, халаанайнгаа нормо холо үлүүлнэ. Нэгэ бүүлхэ 2300 түхэригтэ юм.

ЗУРАГ ДЭЭРЭ: В. А. Шеломенцова.

С. БАЛДУЕВАЙ фото.

ТОЛМИ

БИ БИШЫХАН ябааб. Нагаса эжыгтээ нютагаа ошоод, түрэл гаралнуудаараа айлшалбади. Би залхууржа эхилбэб. Наһатайшаг нэгэ айлда ороходомнай, баһал табат түхээржэ, сай аягалбал даа.

- Би сай уухаяа хананагүйб. Газаа гаража наадахам, - гээд, үүдэ руу даб гэбэ гээшэб. Тийхэдэмни, гэрэй эзэн хүгшэн (нагаса эжыгтэймни наадажа өөдөө болоһон үеын нүхэр байһан байгаа) намда иигэжэ хэлээ агша хэн:

- Дурашгүй наа, дорообоо хэлэ, амташгүй наань, ама хүрэ гэдэг юм. Ши үхибүүн гээшэш, ехэ болохош, наһан соогоо хаагуурш ябахаш. Бууралһаа үгэ дуулажа, бусалһанһаа ама хүрэхэ гээшэ буряад зоной ёһо юм...

Би эшэдэһэм хүрөөд, садхалан байбашье, тэрээхэн аягалһан сайень уугаад, үхибүүдээр наадахаяа гараа хэм. "Буряад үнэн" һонинтой январин 1-нэй дугаарта Ц.Д. Ж. Жалсановай "Залуу үетэндэ залгуулан-хэлэбэл..." гэхэн статые уншахадаа, үнөөхи багынгаа ушарые ялс гэтэр наһандаа оруулбаб. Би Цырен-Доржи Жанчиповичые баһаһаа мэдэхэб. Яруунын аймагай Советэй гүйсэдхэхэ комитедэй түрүүлэгшээр олон жэлдэ хүдэлһэн байха. Удаань Забайкалийн уһа мүрэнүүдые харууһалан хамгаалгын управление мүн лэ олон жэлдэ толгойлоо. Тийхэдэ Ц.Д. Ж. Жалсанов хадаа имагтал Яруунынгаа бэшэ, мүн бүхы Буряад оронойнгоо үбгэн түрүүнүүдэй нэгэниинь болоод ябана. Тиймэл хадаа үндэһэн буряад һонинийнгоо хуудаһанда бэшэг толилуулжа, залуу үетэндэ хандаба гээшэ. Бидэ, залуу үеынхид, тэрэнэй үгы зүбөөр ойлгожо, сэдхэл соогоо буйлуулаад, дам саашан өөһэдынгөө хүүгэдтэ дамжуулха болонобди.

Хүн түрэлтэнэй ажабайдал тиимэл жама ёһотой гээшэ ааб даа. Аха захэ зон залуу үетэндэ һургаал үгэ хэлэхэ эрхэтэйшье, уялгатайшье. Тиимэл хадань "хүн ахатай, дэгэл захатай" гэдэг ха юм. Захагүй дэгэл хэн үмдэхэ бэлэй. Мүнөө зарим залуушуул захагүй пальто үмдэгшэ. Харин буряад дэгэл захагүй байха хэн гү? Урданай залуу буряадые захагүй дэгэлтэйгээр бодоод үзэе. Зон яатаран тэрэниинь шоо үзэхэ, шобто хараха байгааб?

Тэрэшэлэн аха үетэнэй, эхэ

эсэрын һургаалгүйгөөр залуушуул яагаад өөдөлхэ байгаа даа? Эхэ эсэрын дэмжэлггүйгөөр залуу айлше хүл дээрээ гараха аргагүй саг байгаа.

Харин мүнөө ажаглахада, тиимэрхүү саг тэхэрижэ байна гү гэжэ хананаар болоно. Юундэб гэхэдэ, мүнөө үсөөхэн зон баяжан, шанга шадалтан боложо тодорлоо, худалдаа наймаа хэжэ, юумэ һэлгүүлжэ, һольбуулжа шадахагүй олонхид үгытэйшүүлэй тоодо орожо

нангин ашын багаханшье хубиине харюулдаг хаа гэжэ хүн бүхэн сэдхэхэ, оролдохо ёһотой ааб даа. Эхэ эсэрын һүдые үргэнэн хэдэн зуугаад шүлэг, поэмэ гансахан манай буряад литературынын жасада бии бэшэ гү?

Мүн эхэ эсэгэ тухай, тэдэнэй ариун сагаан буян тухай хэды һайхан дуун буряад аман зохёолдо бии гээшэб!

Ара газарта ургадаг
Аса эшэтэй алтаргана.
Альган дээрээ тэнжээдэг

"Залуу үетэндэ залгуулан хэлэбэл..." гэхэн бэшэг тухай

"БУУРАЛҺАА ҮГЭ ДУУЛАЖА..."

байнхай. Хүдэлмэриггүйшүүлэй тоо үдэрһөө үдэртэ олошорно. Олзын хэрэг эрхиддэггүй, ажалгүй залуушуул эхэ эсэрынгээ тэжээбэри болоно. Үтэлһэн эмгэрһэн түрэлхидөө өөһэдөө тэдхэжэ байхын орондо тэдэнэйгээ салын гү, али пенси хүлээгээд һуухадаа, залуу хүбүүдэй, басагадай сэдхэлдэ ямар мэдэрэл орёлно гэхэбта?

Юундэ урданай саг тэхэрижэ байна гэжэ дээрэ дурдабан гэхэдэ, шадалтайхан эхэ эсэгэтэй залуушуул мүнөө түргөөр хүл дээрээ гараха хүшээтэй. Илангаяа хүдөө нютагта ажаһуудаг наһажаал зон үри хүүгэдтэ гэр баряад үгэхэ, машина бэлэглэхэ, нэгэ үгөөр хэлэбэл, урданһаа нөөһэн хатуу эд, томо зөөри барюулха аргатай байна.

Гэбшье абаха болоходоо, "алеэ наашань гэбэ, үгэхэ болоходоо, үгытэйгээ дурдан үүгэнэбэ" гээшэдэл, хүл дээрээ ябахандаа, өөрыень үргэнэн, гэдхэнэн, наһанайнь зам олгууһан эхэ эсэгээ үргэхэ сагай ерэхэдэ, үнөөхи хүбүүниинь (басаганиинь) ашыень харюулжа шадаха гү?

Эхэ эсэрын ашые харюулха... Энэ хадаа хэтэ мүнхын асуудал болоно. Эхынгээ ашые дууһан харюуһан Молон тойн тухай нагаса эжыниин хөөрэдэг бэлэй. Хүнэй бүхы үри хүүгэд барандаа Молон тойн шэнгээр түрэлхидэйнгөө ашые харюулжа шадабашьегүй хэн гэдэй. Зүгөөр эхэ эсэрын юунтэйшье жэшээшгүй ариун

Аба эжы хоёрни.
Элһэн газарта ургадаг
Эшэ бүхэтэй алтаргана.
Эльгэн дээрээ тэнжээдэг
Эжы аба хоёрни.
Үгышье наа, үшөө нэгэ иимэ дуу анхарая:

Ангир галуун хоёртол
Ганганадаг шубуун байхагүй.
Аба эжы хоёртол
Хайрладаг амитан байхагүй.
Элеэ харсага хоёртол
Элидэг шубуун байхагүй.
Эжы аба хоёртол
Энхэрдэг амитан байхагүй.

Дайнай болон ажалай ветеранай бэшэг уншахадам, ямар олон бодол тархи соом түрүүлбэ гээшэб. Аха захэ нүхэрнай залуушулда хандахадаа, хэды һайхан үрээл үгэ хэлэбэ гээшэб! Харыг даа: "Шэртэһэн гартай, шэнхинүүр дуутай, амандаа золтой, ажалдаа оноотой, бии бэлэгтэй, дүүрэн хэшэгтэй, Шэнэ жэлдэ шэнэ жаргалтай, шэмэрүүн жабарта даагдасагүй ябагты гэжэ Буряад оронойнгоо бүхы залуушуулые буурал ветерануудай зүгһөө үрээне гээшэб!" - гэхэн байна бишуу даа. Аха хүниин үрээхэ бэшэ хадаа хүслөө мэдүүлхэ дурань хүрэнэ: "Далан наһандаа дарагдангүй ябанат, наян наһандаа надайжа найрлаад, ерэн наһандаа ербыжэ һуугты, ерээдүй үетэниин гайхуулжа һуугты!" - гэжэ залуу үетэнэй зүгһөө хэлэнэ гээшэб.

Р. ДАШИЕВА,
багша.

ҮНЭН СЭХЭ ЯБАДАЛ ТУХАЙ

Үнэншэ хүн олондо
этигэлтэй,
Худалша хүн хамагта
этигэлгүй.

Зүб юумэн
Зүрхэнһөө халуун,
Буруу юумэн
Булшанһаа хүйтэн.

Зүбыень хэлэхэдэ,
Зүрхэ хадхаха.
Үнэниинь хэлэхэдэ,
Үлэ алдаха.

Үнэн замаар ябаал наа,
Үнэн сайжа болохо,
Худал замаар ябаал наа,

Хубхай яһан болохо.
...
Үнэншэ хүндэ нүхэр олон,
Үрэтэ модондо намаа
... олон.

Үнэн юумэ
Уһандашье шэнгэдэггүй,
Галдашье шагадаггүй.

Үнэнһөө туһа,
Үнэнһээ тоһон.

Цырендулма ДОНДОГОЙ

ШҮЛЭГҮҮДЭЙ ШЭНЭ ДЭБТЭРНЭЭ

АВТОРАЙ ҮГЭ

1950 оной октябрийн 20 гаранай үдэрнүүд... Залуу үрээ зохёолшодой, эхилэн бэшэгшэдэй III конференци наа үнгэрөө энэ хуралдаанай тоосоо, эхилэн бэшэгшэдэй түрүүшье ормоглолнуудые барлаһан "Уран зохёолой хуудаһан" тэрэ үеэ "Буряад-Монголой үнэндэ" гаража, бидэнэй урмые хаягаага хэм Ажабайдалай, бэшэлгын ямаршье дүршэлгүй, гараа нугараада бодолоо гүйлгэжэ шадаха болоодүй би түрүүшынгээ шүлэгтэ барлагдахада, яатаран баярлаа, хүхэ гээшэ хэмбиб! Хожомыи байд гээд лэ, шүлэгүүднэй энэ газетын нюурта оло дахин гараномуудшье хэблэгдээ, түбэй сэтгүүлнүүдэй, газетэнүүдэй хуудаһандашье барлагдаа, ондоо хэлэнүүдтэшье оршуулагдаа. Зүгөөр түрүүшын тэрээхэн баяр шэнги мэдэрэл сэдхэхэдэ хожомынь дэбэрээгүй хэн.

Тэрэ гэхээр 45 жэл гүйсэд үнгэрөө. Мүнөөнэйнгөө наһан оройһоо гэдэргээ эрьежэ харахадаа, гэнэн хонгор, үшөө уйма наһандаа ябанан 18-гайхан басаганай үлүү ехээр баярлаһан хүлисэхэ баатай болодоно. Уран зохёолой, уян Поэзиин орёл дабхихадаа, унаха-бодохо саг болохо, һуулгаар дүүрэн хуль адхарха, шэрүүн минаата шүүмжэлэгшэдтэ шэрбүүлхэб гэжэ тайхан тэрэ басаган мэдээгүй ябаа.

Уншагшадни! Тэрээхэн басагые баһа хүлисөөрфйт даа...

ЭСЭГЫН ХҮХЭ

Эсэрын хүхэ хурсал бэлэй,
Эршэтэйгээр модо хайдаг
бэлэй,
Эшэнь ходоодо яндагар
бэлэй,
Эзэндээ адли мэргэн бэлэй
Эсэрын хүхэ.
Эсэрын хүхэ эзэгүй болонхой,
Эсэһэн үбгэндэл хаяада
хэбтэнэ,

Эринь эдирээтээд жэбэрхэ
эхилэ
Эшэнь хагсажа һугархаар
болоо
Эсэрын хүхэ.
Эсэрын хүхэе эшэлжэ дахн
Эринь хурсадажа
эзэниинь болохо
Эрэ хүн гэртэмнай түрөө
Эрбэгэрхэн нюдэтэй зээ
хүбүүмни
Эсэрын хүхэ...

АЛТАН БЭНЭЛИГ

Ашата һайхан эжыни
намхандаа
Алтан шара буряад бэнэлиг
Абажа үгэнэн юм даа
басагандаа,
Амандаа эдихэ зөөриһөө
алмажа.
Олохон жэлдэ зүүтээб
тэрэниинь
Одохонь шухаг
нахюуһамни гэхэб.
Орогуй хэды гээгээшье,
унагагаадшье
Олодог байгааб заатагүй,
һонин.
Ганса басагаһа гасажа
байнгүй,
Гартань зүүлгээб алтан
бэнэлигээ.
"Гамнажа ябаарай!" - гэжэ
захиһамни
Гамнажа шадаагүй даа
үримни.

Абаха эдихыел, обтохыел
мэдээт
Альбан шуналтай этгээд
эхэнэр
Абажархёо басагыем таһа
мэхэлжэ
Алтан бэнэлигыем нариинь
хурганһаан
Айһан гайхалһан басагаһа
зэмэлжэ
Ама шүдөө хурсадаагүй,
орой
"Ами наһанай андалдаан
болог!" - гэжэ
Арьяа-Бааладаа зальбаран
һанааб.
Алтанда хурисажа, басага
дайсалан
Адхаг хара нүгэл эдлэхэ
аалби
Алтанһаа үнэтэйл
басаганаймни амин-
Ашата эжыниинь иигээ
хэлэхэ һээ

ШЭДИТЭ БУРХАН ТҮРЭНЭЙ!

Хамаг амитан һайн ябаг гэжэ
Хабсарган альгаа
зальбардагууд үсөөн.
Хаа-яхан халта
бүдэрхэлөөршни,
Хара аминдаа баярладагууд
олон.
Шамда үнэн сэхээр хандажа,
Шадал зэргээрээ
дэмжээдэгүүдүсөөн.
Шадаал наа, шабарта
шиихахалтаад,
Шадалын хүрэнгүй
шомшордогууд олон.
Хүн бүхэниин энэрэн
үмэгшэлжэ,

Хүнэй хэлэнһээ
сарадагууд үсөөн
Хүмэгтэ унажа хосорһой
гэжэ
Хүндэ мүүе хүсээдэгүүд олодо
Атаа жүтөөндэ абтангүй
нэгэтэшэ
Ариудхан досоохийо
ябадагууд үсөөн
Альбан шомлосой шүгнэл
днилдээ,
Араа шүдээ хабирдагууд
олон.
Элдэб адада абтаашадай
сэдхэлшье
Энэл зуура бодижүүлха
Бурханы
Элдин дэлхэйдэ түрэхэ гү
нэгэтэ
Эди шэдитэ Эхэ бурхан!

ЭХЫН ЗАЛЬБАРАЛ

Аглаг түбидэ наһаараа
бэдэржэ,
Арайхан гэжэ олоһон
үринемиин
Аргатайл наа,
Арһыень хуулахаар
бэлэнүүд -
Ама шүдээ эбжэгэнүүлэн,
Алда ута хэлээ
унжагануулан,
Хорон үгөөрөө бү дайрагты,
Хоб хошоороо бү хайрагты!
Элдин дэлхэйһээ гуйжа
олоһон,
Эхын жаргалшье,
голхоролшье үзүүлэн
наам
Газар дээрэхэнэ
Гансахан үрбэгэр
басагыемни
Намдаа эгээл
үнэтэйхэн,
Наһандам юунһээшье
сэнтэйхэн
Алтыемни, шүн
эрдэниемни
Адата хэдээрээ бү дайрагты!
Хүнэй үрине шоо үзэхэһөө
урид

Хүн юундэ мартадаг хаб
Хүүгэд тухайдаа?
Үритэ хүн хүнэй үрине
Үлүүсэ бү хэлэ гэжэ
Үни холоһоо элинсэгүүднэй
Үгөөрөө захин һургаал!
Эльгээ харлаһан лэ
адхамагууд
Элинсэгүүдэйнгээ захяе
мартадаг гү
Үглөө бүри сайнгаа дээжэ
Үлгэн дэлхэйдэ,
Үндэр тэнгэридээ
Үргэхэ бүрээ
Үхибүүдэй түлөө - хэнэйшье
наам
Үргэл болгон зальбардаг
Үндэр заяатай ябаг лэ
гэдэгбни
Сагаан, Ногоон Дара-
эхэнууднэй
Саралсыг хүнэй үринэрһе
Хэлэнэй харые
Хэтын хэтгэдэ!
Ум дари дүд дари дүри
суухаа

Арадай аман угын абдарһаа

АЖАМИДАРАЛТА АРШААНҺАА ХҮРТЭНЭНДЭЛ...

Мүнөө залуу үетэниие агаглахада, буряад дуугаа татажа, үрээл, таабари хэлсэжэ, гуу хаялсажа байһанишнь...

Ёһо заншалаа һэргээхэ гһэн зорилго табигдажа, бүхы хүнүүдэй анхарал татамаар, ехэ һайшаамаар нааган үүсхэгдэнэ. Энэндэ хабаадаггүй хүн угы шахуу байдаг...

Би бага наһанһаа нагасатаяа бһэ хуряалганда ябалсадаг һэм. Энэ халуун үедэ гэртээ һуудаг үгы һэн. Сүлөө сагай арахада, онһон ба уран хууһы хэлсэжэ, таабаринуудые таалсажа, дуу таялсажа, ёхор наада хатаржа наараг байгаабди. Таагаад үзыт...

гэжэ ойлгоод харюусадаг байгаа. Би эжынгээ "Дүрбэн галуун дүүед ерэбэ" гэхэдэнь, үнегээ һаахаяа гарадаг һэм. Эдэ үгэнүүдые шэхэндээ дуулахадаа, эжы, абамни һанагдажа, иимэ дуунууд һанаандам ороно: Эрээн бугын эбэр Эрдэни бэшэ юуб? Эжытэйгээ ябаха Жаргал бэшэ юуб? Алаг бугын эбэр Алтан бэшэ юуб? Абатаяа ябаха Жаргал бэшэ юуб? САН БУУРАЛ ЭЖЫМНИ Судал руугаа табихада, Сомохон дэльтэй халюухай, Сураг табин суухадаа, Сан буурал эжымни. Намаг руугаа табихада, Намдинхан дэльтэй халюухай, Нам табин суухадаа, Насатай буурал эжымни. Хүтэл руугаа табихада, Хүринхэн дэльтэй халюухай, Хүлээн байжа суухадаа Хүгшэн буурал эжымни. Бүхы юумэн тоонтоһоо эхитэй: хүн болоһоноо мэдэрһэн бага наһан, хани нүхэсэл, түрүүшын дуран, жаргалтай жэлнүүд. Тоонто тухайгаа иимэ дуу дууладаг һэмди: Сэлгээхэн Үшөөтэйгөө мартагшалгүйб, Сэнгэлиг наһанайм нютаг юм даа, Сэнхирхэн сэсэгээр бадаранхай, Сэлээндэ алдартай нютаг юм даа. Баянхан Үшөөтэйгөө мартагшалгүйб, Балшархан наһанайм нютаг юм даа, Бадмахан сэсэгээр

бадаранхай, Барандаа алдартай нютаг юм даа. Үргэнхэн Үшөөтэйгөө мартагшалгүйб, Эдирхэн наһанайм нютаг юм даа, Үнгын сэсэгээр бадаранхай Эдирхэн наһанайм нютаг юм даа. Ондоо тээшээ ошоод, Үшөөтэй нютагаа бусахада, ажамидаралта аршаанһаа хүртэжэ байһанда, агаарынь илангаяа тунгалаг һайханаар үзэгдэдэг. Харин энэ дуунай хурса угын үнэн зүбыень тэмдэглэхэ хэрэгтэй гэжэ һананаб: Үргэн голой эхиндэ Үүлэтэй байха ёһотой, Үбгэн баабайн үргөөндэ Үймэжэл байха ёһотой. Нарин голой эхиндэ Наратай байха ёһотой, Наһатай баабайн үргөөндэ Нарайлжал байха ёһотой. һарьдаг хангайн эхиндэ һадатай байха ёһотой, һахалтай баабайн үргөөндэ Сэнгэжэл байха ёһотой. "Мухар үхэртэ худагаа бү танюул, Муу хүндэ гэр бү танюул" гһэн хурса үгэ мүнлэ сэгнэмээр даа. Урданай буряад дуунууд ехэ удаанаар татагдажа, аялгатайгаар дуулагдадаг юм. Буряад дуунуудайнгаа аялга татажа, зон нүхэдөөрөө урмашан сэнгээл! Пензионер Елизавета Батуевагай хөөрөөе Буряадай гүрэнэй университетэй оюутан Дулма БАТУЕВА бэшэжэ абаба.

ОНТОХО ЗОХЁОЖО, ЗУРАГААР ШЭМЭГЛЭЭД..

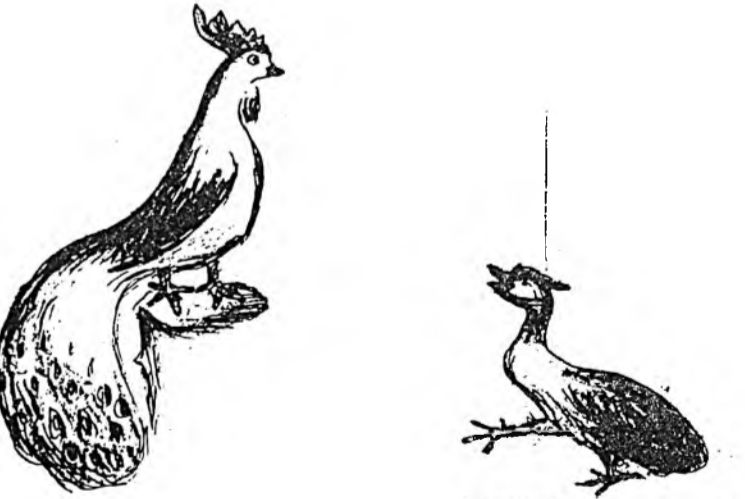
Манай газетын штатнабэшэ сурбалжалагша, һаяхан Россия Федерациин Журналистнуудай холбооной гэшүүн боложо ороһон Бахласв Сергей Антонович элдэб асуудалаар юумэ бэшээд толилуулжа эхилһээр үнинэй. Эрхүүтэй областниин Боохон нютагһаа гарбалтайшые һаа, Яруунада өөдөө болоһон, олон жэлдэ ажаллаһан намтартай. Хүдөө ажахын мэргэжэлтэн байбашые, байгааһаа үгтһэн бэлигтэй, анханай хурса һонор хүн һэн тула хуушанай домог түүхэ суглуулһан, наһатай болоһон хойноо эхэ монгол бэшгээ шудалжа, модон бараар барлуулһан гү, али академик Ц.Дамдинсүрэнэй согсолжо хэлбүүлһэн "Монгол уран зохёолой зуун бэлиг" гһэн номуудыень уншадаг болохоһоо гадна, зарим зохёолнуудыень оршуулжа туршана. Жэһэнь, "Ногоон Дара-эһын туужы" оршуулжа, манда гаргуулһан байна. Мун баһа "Гэсэрэй" 1000 жэлэй ойн баярта бэлэг болгон, хоёр ном Ярууныи типографида барлуулаа. Цүүлэй үедэ өөрөө богонихон онтохонуудые зохёогоод, зурагуудаар шэмэглэн, бүхэли ном хэблэлдэ бэлдэнхэй. Мүнөө зарим онтохонуудыень зурагуудтайгаар уншагдадай һонорто дурадһаа.

ҮТЭЛҺЭН БААБГАЙ

Баабгай үтэлжэ, хүлэингөө хүндэ болоходо, шүдэнүүдэингээ унахада, түбһэн юумэ эдижэ шадахада болёод, хүдөө гараба ха. Нэгэ голые уруудажэ ябатараа, малшанай байра хүрэжэ ерэбэ ха. һүни, харанхы. Малынь эндэ-тэндэ хэбтэнхэй, хибэдэһээ хибэхэнь хибэдэһээ хибэнэ. Абяа шэмээгүй. Аргааханаар алхалһаар, хорёо тулажа ерэхэдэнь, жаахан хуһамаг соо гахай хэбтэнэ. Одоол минии диилэхэ юумэн энэ гэжэ урдахи хоёр хүлөөрөө амин хоолойень бажуужа, даража гэлсэхээр дүүрһэн гэхэ.

ТАХЯА ЮУНДЭ ҮДЭРЭЙ ГУРБА ДОНГОДОНОБ?

Анхандаа тахья үзэлэй гоё һайхан шубуун байһан юм гэхэ. Нэгэтэ гэгээн сэлмэг үдэр Тугас шубуун Эрэ тахяда ерэжэ: - Та намда һүүлээ зээлеэр зүүлгыт, би нэгэ айлда бараалһаха һанаатайб, - гэбэ. - Болоно. Тээд иш хэзээ һүүлэем бусаажэ ерэхэбиш? - гэжэ Эрэ тахья асууба. "Үүрэй сайжа байхада - нэгэ ерэхэб, үдэ боложо байхада - нэгэ ерэхэб, үдэш боложо байхада - баһа ерэхэб. Эдэ сагуудта иш шангаар абяа гаража, биш байһанаа мэдүүлээрэй. Шинши абяагаар лэ дары ерэхэб", - гээд, һүүлэем абаад ошоо лэн ха. Тэрэ саһаа хойшо Эрэ тахья һүүлээ эрижэ, үдэрэй гурба дахин: үүрэй сайжа эхилхэдэ - нэгэ, үдэ болоходо - нэгэ, үдэш болоходо, шангаар донгододог болоһон түүхэтэй. С. БАХЛАЕВ.

"АХА ДҮҮГЭЙ ДҮТЭНЬ ҺАЙН"

Ёхор үхэртэ худаг бү үзүүлэ, тогтуу мангадта архи бү үзүүлэ. Шэбэнэжэ хэлсэхэ, шилжэ хүдэлхэ. Үхөй хусааша, хоён мэхэлээшэ. Үдэ түлээнэй ойронь һайн, үдэг худын холонь һайн. Үдэ дүүгэй дүтэнь һайн, үдэ урагай холонь һайн. Үдэ жалжагар модон тэргэ үдэзар дайда бараха. Үдэ Морин эрдэниин һайн, муу үдэласые зориходоо мэдэгдэдэг. Үдээн нүхэрэй һайн, муу үдэдаха сагта мэдэгдэдэг. Үдэаринишые хүн һаа, үдэбэегүй гээшэ һаа, үдэбүдэрхэй хоһон хумхи үдэдалай хорёо мэтэ. Үдэбүдэрхоншые хүн һаа үдэбүдэгтэй гээшэ һаа, үдэбүдэр хорёо шэнги үдэбүдэ бэхн гээшэ. Үдэбүдэараалай үзүүртэ шуһан үдэбүдэрэй үзүүртэ тоһон.

Эрдэмтэн П.Б.Балданжабоной 1937 ондо Сагаан-Уула, Зугаалай нютагуудта бэшэжэ абаһан онһон үгэнүүд. Бахын шэһэн Далайда нэмэри. Өөрын юумэн Үнэр үгы. Муу һанаатай, Модон хоёотой. Наншалдаад байхадаа, Шаахаяа мартаба. Гэмынь урдаа, Гэмшэлынь хойноо. Ламын үгыдэ, Бумба галзуурба. һураһан - далай, һураагүй - балай. һураһан юумэ һураар татажа болохогүй. Бусалһанһаа ама хүрэхэ, Бууралһаа үгэ дуулаха. Түмэн хүнһөө түрэхэ ёһотой, Хари хүнһөө харуудаха ёһотой. Дүү һайнишые һаа, Ахада хүрэхэгүй. Дүроо уташые һаа, Газарта хүрэхэгүй Садахада сагаан хурьганай һүүл даншые гашуун. Таниһан - далай, Таниягүй - балай. Мэдэхэгүйһөө Сэсэн үгэ үгы. Үзөөгүй олзоһоо Үзэһэн гарза дээрэ. Байһан сэсэнһээ Ябаһан тэнэг дээрэ. Мэндэһээ дээрэ Жаргал үгы. Байн-байн баглаха, һуун-һуун хүлээхэ. Үтэлһэн хүн үнэгүй, Үтэлһэн шүлэн мяхагүй. Үмхи түлээн ольһогүй, Боро хараан гэрэлгүй. Үһанай эхин гээшэ Булаг үгы байхагүй. Хүнэй толгой гээшэ Уг үгы байхагүй. Хаанине хаатаржан һургаа, Бурханине шолмо һургаа. Адуугаа дахаһан дааган Абада ябажа унаха. Агалагта ябаһан унаган Хүлэг морин болохо.

Уриханаар энэбхилхэн Мария Ильинична Даниловатай намарай найхан нэгэ үдэр танилсаа бэлэйб. Юрэ хөөрөлдэн, түрэн газар нотагаа мэдэлсэхэдээ, шэнэ танили Эрхүүгэй областин Оһын аймагай Бэлшэр нюотагай байба. Ходо уулзажа дүтөөр танилсахадаа, ажабайдалаарнь һонирхдог болоо һэм.

Түрэл дайдаһаа үни гараһан Мария Ильинична Улаан-Үдэ хотодо ажаһуудаг юм. 80-наһанай дабаа дабаһан хүнэй намтар хэзээшье баян, һонирхолтой бээ. Энэ тэрэ ушараар үнгерһэн сагай үйлэ хэрэгүүдье хөөрөхэдэнь, хэды олон юумэ үзөө, хараа гээшэб гэжэ һанагдахаар байдаг юм.

Бэлшэрэй долоон классай һургуулида һурахадаа, дуу хатараар һонирхдог һэм. Теэд ийби, баабайми эгээн түрүүн энэ һургуулиа эрхимээр дүүргэ, дуу наадан шамһаа холо ошохогүй гэжэ хэлэгшэ һэн, - гээд нэгэтэ Мария Ильинична хөөрөө бэлэй.

Омог хүсэл һаналаа бэелүүлхэ түсэбтэй залуухан Мария 1930 ондо Дээдэ-Үдэдэ эрһэн юм. Искусствын техникумтай театральна таһагта 2 жэл соо һуража, артист боложо гараһан. 1932 ондо 15 хүбүүд, басагад тус техникум дүүргээд, Буряад-Монголой үндэһэн театр нээһэн түүхэтэй.

Түрүүшын буряад театрай байгуулагдахада, хабаадалсаһандаа ехэ золтойб, - гэжэ Мария Ильинична сэдхэлээ хүдэлгэн хэлээ һэн.

БЭЛШЭРЭЙ ДУУША БАСАГАН

Тэрэл зундаа залуу басагые кинодо наадахыень уриһан байна. Ленинградтай киноэкспедици ержэ, Сэжэнгын аймагай Тамча нотагта "Баруун гэрэй басаган" ("Девушка западной юрты") гэхэн уран найханай фильм буулгаһан юм. Урданай буряад хурим түрэ тухай зураглаһан фильмдэ Мария Ильинична баян айлай баялаг басаганай роль наадаһан юм.

Хэдэн жэлэй үнгерһэн хойно, хатууханаар эрһэн хуби заяанай хүшэрхэн байдалда Казань хотодо энэ кино хараа һэм, - гэжэ Мария Ильинична дурсан хөөрөө һэн.

Гуша гаран онуудай үймөөн соо театрта удааншье хүдэлөөгүй. Бүлэг артистнарые нодарган баядай, ламанарай үхибүүд гэжэ хардаһан байна. Тэдэнэй тоодо Мария Данилова Юлия Шангина хоёрые "баядай басагад" гэжэ тоолоод, театраа гаргаһан юм. Уданшьегүй Мария Ильинична Омск хотын хүдөө ажахын институтда һурахаа ошоо бэлэй. Зүгөөр бусад артистнар гурба-дүрбэн һара болоод, һөөргөө театртаа бусаһан юм.

Түрэл дайдаһаа холо ошоһон залуу басаган 1-дэхи курсын һүүлээр зунайнгаа амаралтада барилгын газарта хүдэлжэ, мүнгэ олохо һанаатай байгаа. Теэд нэгэтэ үдэшэ хамтын байрадань шалгалта эхилээ.

Тэрэ үедэ булта амиа даран, шагнаархан һуудаг һэмди. Хүршэ таһалгын үүдэ тоншоолоор, һэмээхэн үүдээ нээжэ, шагнааш. Удаан болонгүй, тэндэһээ ябууд хубсалһан хүнүүдые заримдаа гаргажа абаашагша һэн. Танил нүхэрни "Шамда дүтэлбэл бэшэ аа гү?" гэжэ һэн. Тэрэ һүнидөө Казань хотодо ажаһуудаг нюотагынгаа танилайда ошоо бэлэйб. Тэрэл хүрөөтэй үедэ Казаньда "Баруун гэрэй басаган" гэжэ кино хараад, баярлаа бэлэйб. Залуу һанаяа Дээдэ-Үдэдэ үнгергэһэн хадаа зүрхэ сэдхэлдэмни энэ хото хэзээдэшье дулаан мэдэрэл түрүүдэг, - гэжэ Мария Ильинична хөөрөө бэлэй.

1939 ондо Улаан-Үдээ эрээд, Минфиндэ хүдэлжэ байтарнь, эжынь үбшлөөд, нюотагаа бусаа бэлэй. Дайнай шэрүүн үедэ Бэлшэртээ сельпогой түрүүлэгшээр хүдэлһэн юм.

Хайрата нүхэрөө дайнда алдажа, Мария Ильинична гурбан үхибүүдтээ үлэһэн байна.

Мүнөө тэдэнь булта өөһэдын гэр бүлэтэй. Ехэ хүбүүниинь Эрхүү хотодо ажаһуудаг. Басаганиинь гэр бүлөөрөө Москвада байдаг юм.

1945 ондо Усть-Ордын окружной Советэй гүйсэдкомой урилгаар Усть-Ордагай үндэһэн-драматическа театрта хүдэлөө. Удааншье болонгүй, тэрэ театр хаагдажа, Мария Ильинична экономист мэргэжэлээрээ хүдэлхэ баатай болоһон.

Дуулаха хүсэлтэй Мария Данилова Улаан-Үдэ бусахадаа, 1976 ондо фольклорно "Магтаал" ансамбьда ороо. Наһанайнгаа амаралтада гаража, эдэбхитэйгээр энэ ансамбьтагаа хаа хаагуур концерт наадаһа харуулаа. Арба гаран жэлэй туршада урданай найхан буряад дуунуудаа "Магтаал" ансамбль Франци, Голланди, дүтэ ойрын хото, нюотагуудаар зэдэлүүлээ юм. Эдэб конкурснуудта Россин эхэнэрнүүдтэ зориулагдаһан хүгжэм дуунай фестивальда хабаадалсаһан гээшэ. Нёдондо жэл Польшодо үнгергэгдэһэн арадай аман зохёолой уласхоорондын фестивальда "Маржаан" гэхэн баруун буряадуудай дуу гүйсэдхэжэ, олондо һайшаагдаа. 2 миллион злотых мүнгэн шанда хүртөө бэлэй.

1994 оной ноябрь һараһаа эхилээд "Ангар" гэжэ шэнэ ансамбьда хүтэлбэрилэгшөөр хүдэлнэб. Хүгжэм, хатар, дуун гээшэмнай найхан хүсэл эрмэлзэл руу урялдаг, хүндэ найхан мэдэрэл түрүүдэг гэжэ һанагшаб, - гээд, Мария Ильинична хөөрөө бэлэй.

Башуухан зугаадаа башараяа, Башарбал барандаа зугаалаа, Баабайн хүбүүд сугларбал, Баярай ехэ тэндыема, Аяраднай, баяраднай

аялагманай Элүүбэй зугаадаа энхэрэя, Энхэрбэл барандаа зугаалаа, Ийбинн хүбүүд сугларбал, Инагай найхан тэндыема.

Ангар мүнэнэй урасхалдал арадайнгаа аялгые "Ангар" ансамблин дуушад зэдэлүүлжэл байг лэ!

Е.ЦЫБЕНОВА.

ЗУРАГ ДЭЭРЭ: М.И. Данилова, 1979 он.

ТҮРЭЛ ТООНТОДОНЬ

РСФСР-эй арадай артист Гүрэнэй шангай лауреат Петр Тимофеевич Абашеевэй 60 наһанайнь, зохёохы ажалайнь 40 жэлэй ойнуудта зориулагдаһан үдэрнүүд январин 12-13-да Усть-Ордын автономито округой Боохоной аймагта, тоонто Ухэр нюотагтань үнгергэгдэбэ.

Буряадай оперо болон баледэй театрай артистнар Боохоной аймагай дүтэ ойрын нюотагуудта хүрэжэ, ойн баярай үдэрнүүдэй үедэ концерт-наадаһа харуулба.

Е.ЦЫБЕНОВА.

РОЖДЕСТВОГОЙ БЭЛЭГҮҮ

Үнгерһэн жэлэй хүндэ бэрхэиээлдэ дайрагдабашье, түрэлхид, хүдэлжэ байгаа эмхи зургаанууд Шэнэ жэлээр үхибүүдые баясуулжа олоһон байна. Яруунын аймагай хүн зоһише социальна талаар хамгаалагч таһагай хүдэлмэрилэгшэд эдэ үдэрнүүдтэ 95 үлбэр, 67 үншэн хүрээ бэлэгүүдые барюулба.

ХОЁРДОХИ ҺУУРИ

Яруунын райпогой коллектив үнгерэгшэ жэлэй дунтай республика соогоо хоёрдохи һуури эзэлбэ. С.Г. Чухловтай хүтэлбэрилдэг тус коллективтэ дэлгүүрэй харилсаанай хүдэлхэнь хүндэхэн бээ. Жэшээлбэл, тон ехэ налог түүхэ Гэбэшье аймагай эд хэрэглэгшэдэй бүлгэм түрүүшүүлэй тэ оробо бшуу.

Э.БУДА

ШЭНХИНЭЭТЭ ДУУГААРАА ХҮХЕЭЖЭ ЯБЫТ

Гая Зоригто хоёрые нютаг нугадань хүн зоһише тон хүндэлдэг, һайн найхан үгэнүүдээр тэдээн тухайгаа хөөрөлдэжэ, баярлажа байдаг юм. Илангаяа Бадмаевтан соёлодойнгоо дунда мэдээжэ болонхой. 1979 ондо Улаан-Үдын хүгжэмэй училици дүүргэһэнэй удаа Галтайн соёлой байшанда хүдэлхэе ерээ һэн. Зоригто директор эртомилгодоо, харин Галин хоорой дирижэргэһэн мэргэжэлтэн байбашье, клубай бүхы хүгжэмэй талаар ажал бэе дээрэ даажэ абаа бэлэй.

Бадмаевтанин хаанашье хара, гэртньише, ажалдэрньише, ишиэ тишиэ концерт-наада табиһаа ошоходонь, сугтаал ябадаг юм. Зоригто хүгжэмэй бүхы инструментүүд дээрэ наадажа һураһан хадаанүхэрэнгөө уран гоё хоолойгоор дуунуудые ханюур-дахада, хажуудань байгаад, баян гү, али фортепиано дээрэ хүгжэмьнь наадажа үгэдэг. Эдэ хоёр өһэдөө дуу, хүгжэмөө зохёодог. Зүгөөр Галин эгээ дуратай поэт гэхэдэ, Гунга Чимтов гэжэ мэдэхээр.

Мухар-Шэбэрэйнгээ газар нютагуудаар концертээр нилээд ябабашье, Бадмаевтан республикынгаа олонзондо мэдээжэ болоһон гэгшэ аабза. Тэдэ хоёртой телевизорээр, радиогоор һайн танилсаһан байхабди. Би, өөрөө, Зоригтында һаял түрүүшынхэ орожо, гэр байрынь хаража гараа һэм. Гэр соонь үлүү юмэн үгы: креслэ, диван, стенкэ гэхэ мэтын айлайда байгшал модо шулуун табяатай. Харин элдэб янзын хүгжэмэй инструментүүдээрнэгэ таһалгын эзэлэгдэнхэй байхые хараад гайхааб. Урданай буряад зоной хэрэглэдэг хуур, чанза гэхэ мэтэһээ эхилээд, мүнөө үеын яһон компьютерна хүгжэмэй инструментүүд тэндэ би хэбэртэй. Хүгжэмшэ улад гээшэмнай ондоохонууд лэ гэжэ һанаһаарһэн. Стол, икафдээгүүрнэ элдэбшэ нотонууд, дуунай нотууд. Зоригтын өөрынь бэишэһэн дүрбэн дуу шагнажа һурахадаа, энэ хүнэй

сагаан сэдхэлэй баянише тэ ойлгожо абааб. Илангаяа "Мэ басаганай дуун". "Түрэл һайн Галтайми" гэхэн дуунуудай һайшаагдаа, зүрхэ сэдхэ хүдэлгэмэ үгэнүүдээр бэишэдэ байба. Гая-нүхэрнь зохёон дуунуудынь гансаараа дуун гэхын аргагүй. Энэ композиторай дуунуудта дуун залуунууд олоһон юм. Жэишэнь, Сибирин соёлой болон искусств академийн 4-дэхи курсыной Наташа Цыренжапова композитор бүхэндөө Зоригто Бадмаевтай хүгжэмөөр дуунуудаа зэдэлүүр Иигэжэ Бадмаевтан тухай хэды үгөөр хөөрөхэдөө, тэдэ амжалта тухай дуугай байһа бэшэха. Гая Бадмаева - бүхэрые конкурсын лауреат, II шал дипломоор тэмдэглэгдэһэн Зоригто бүхы - шагна дипломуудтай. Улаан-Үдэдэ конкурснууд үнгерэгдэһэн Бадмаевтан заал һаа ерээжэ, нэгэ һуури эзэлдэг ошодог. Нёдондо жэлдэ "Гэсэрибэй үнгерэгдэжэ байха үеэр хоёрнай" Гоёнайханай конкурса хабаадалсажа, түрүүһэн һууринуудай нэгые эзэлжэ ошодог гэжэ дуулаа һэм.

Галтайда "Жаргал" гэжэ найханай фольклорно ансамбль юм. Хүтэлбэрилэгшэд Бадмаевтан болон ансамбльда ябаһан үхибүү олоһише хожомоо ВСГАКМ ба бусад дээдэ һургуулида оюутад боложо ороһон юм. Зоригто Гая хоёрой өөһөн гансахан хүбүүн - Амгалан эхэ эсэгэ хоёртоо адил жаргалаар дүүрэн, сэрэ шарайтай, хонгёо хоолойтой эдир артист ур ябана. Түгэсхэлдөө, энэ һонин баян, зол жаргалтай залуу бүлэдэ үрээлэй һайнише хү нигүүлэсхы сэдхэлэйнгээ унтараангүй, шэнхинээтэ хүгжэмөөрөө хүн зоһоо баясуулжа ябыт гэхэ байһа.

А.САМБ

Мухар-Шэбэрэй аймаг Калиновка һуурин.

Хүүгэдэй үбэлэй амаралта

КАТЯ БАСАГАХАНАЙ АЯНШАЛГА

Улаан-Үдэ хотын Үхибүүдэй уран бэлигэй ордон соо шэнэ жэлэй мартагдашагүй найндэр үнгэргэгдэбэ.

Шэнэ жэлэй дүтэлхэдэ, хүн бүхэнэй зүрхэ сэдхэхэдэ элдэб хүсэл ханаан мүнэдэлдэг гэшшэ.

Харин шэнэ жэл гансал найхан болол, ханаан эрмэлзэл түрүүлхэ ашотой гэжэ мэдээжэ ха юм.

Декабриин 31-дэ жаахан Катя басагахангай болоһон ушар инээниие тон зүбөөр гэршэлнэ.

Шэнэ жэлхээ Үхибүүдэй уран бэлигэй ордон соо Катя басагангай үе сагаар аяншалга тухай зүжэг харуулагдажа эхилээ. Эдэ үхибүүд өөһэдөө гол рольнуудые наадана, мүн лэ өөһэдөө шэмэглэл зураһан байга. Маша Суханова, Диана Волкова гэгшэд Катинин гол роль уран найханаар гүйсэдхэбэ.

Сабан Хүүхэниие Женя Троничева илдам найханаар наадаа. "Кактус" гэхэн студия театрай артист А.Кудрявцев альбэ шэдитын роль гүйсэдхөө.

Артистнараи гоё найхан, ялагар-салагар хубсаһые "Каприз" гэхэн моодын театрай уран гартай басагад оёо, нэхээ.

Гадна энэ найндэртэ "Потешки", "Вдохновение", "Веснушки" гэхэн ансамбльнууд хабаадалсаа.

- Үхибүүдэй уран бэлигэй ордон соо түрүүшын ёлко интернат хургуулиин хурагшадта зориулагдаа. Үхибүүдэй үбэлэй амаралтын үедэ иимэ ёлкын найндэрнүүдые 25 дахин эмхидхэхэ түсэбтэйбди. 10 мянга шахуу үхибүүд энэ найндэртэ хабаадахаар хараалагдана, - гэжэ Улаан-Үдэ хотын Үхибүүдэй уран бэлигэй ордоной директор Г.И.Плутт хэлэнэ.

Г. БЕЛОУСОВА,
"Бригантина" гэхэн хүүгэдэй хэблэлэй-түбэй хүтэлбэрилэгшэ.

Холын оронууднаа бусахадаа...

ДУУ, ХАТАР ДЭЛГЭЭБДИ

Байгша оной сентябриин 22-то Буряад оронһоо 51 хүн Ирак үрэнэй урилагаар Вавилоной нэрэмжэтэ 7-дохи бүхэдэхэйин фольклорно фестивалда олоһон байнабди. Энэ зоной 40 хүниинь Буряад Республикынай дуушад, хатаршад, "Байгал" ансамблинхид, ятагай хүгжэм доро дууладаг артистнууд, "Забава" гэжэ ород арадай аман зохёолой дуу, хатарай ансамбль, Буряадай үрэнэй филармонинин дэргэдэ һая бин бологдоһон "Сэлэнгэ" гэжэ дуу, хатарай ансамблыда ороһон 8 хатарша басагад, "Байгал" ансамблин бэлигтэй хатаршан Аюр Аюшеев гээд ошооддоо.

Мангай сугтаа мүнгэ зорөөр туһалһан спонсорнууд ябалсаа. Эхилһангаа самолёдоор тийгдээд, удаань Иордангийн королевствын аэрофлотой "Бойнгоор" Амман хотодо буугаабди. Тэндэһээ тобусоор 1000-аад километртэ нэмжылһэн ехэ үргэн тала газараар гаран час ябажа, Ирак үрэнэй Багдад хото үглөөдэриин хүржэ элбэбди. "Ширатон" гэжэ тон ехэ зочид буудада бидэниие тажа абанан байна. Багдад хотодо 2 долоон хойног байгаабди. Энэ хайха үедөө оорынгоо буряад арадай соёл болбосоролтой, дуу, хөгжмтэй танилсууһан байнабди.

Багдад хото эрэхэдэмнай, эндэ Вавилоной фестиваль эхилһэн байна. 40 гаран ороной зохёохы коллективүүд хабаадаа.

Сентябриин 29-нэй үдэр Ехэ Вавилоной тайзан дээрэ Буряад оройнгоо дуу, хүгжэм араб арадай урда харууһан байнабди. 50 мянган зон манай наадыемгай үзэжэ, 1 саг 30 минутын туршада элбэжэлһэн программатаймгай танилсаһан байна. Халуунаар дэниие угтаа гэжэ баясанабди. 10-аад мянган зон эндэ орожо элбэжэбди. Ирагай Соёлой министрствын, араб арадай гуйлгаар сентябриин 2-то концерт наадаа дахин дабан харууһан байнабди. Тэндэжэ 50 мянган зон халуун алыга ташалгаар маниие угтажа элбэжэбди.

Багдадай телевиденээр буряад арадайнгаа дэглэ, хубсаһанга би хөөрөжэ үгэлһэн байнаб. Багдад хотодо байхадаа, мечеть орохо хужарлаһан байнабди, мечетин хорёо соо ороод, газараань элбэжэбди, досоонь ондоо шажан мүргэлтэй хүниие оруудаггүй юм байна. Түүхэтэ "Багдадай час" ошожо үзөөбди. Багдадай часовни на 105 метр үндэртэй юм. Бүхы Багдад хото тойрожо хараабди.

Олон жолдэ Ирангай үргэлжэлһэн дайнаа бусаагүй зоной тасхаалда бодхоогдоһон "Зүрхэнэй гашуудал" гэхэн хүлөө-лекстой танилсан, Буряад оройной үглөөлэгшэдэй зүгһөө багшаа үзүүдые ёһолон табиһан байнабди.

Буряад оройной делегацие эрхилэн ябаһан зон гэхэдэ, Вавилоной ороһондоо 7-дохи фестивалда хабаадууһын тула ехэ хүсэл болго гаргаһан Галина Владимировна Дондоковагай аша габьяае дэглэхээр. РНМЦ-гэй директор Надежда Галсановна Сорконова, композитор Анатолий Андреевич Андреев, Буряадай үрэнэй филармонинин директор Галина Петровна Кулагина, орлошонь Ирина Филипповна Данилова гэгшэд болоно.

"Сэлэнгэ" гэжэ ансамблин залуу артистнуудай-хатаршадгай ажалай түрүүшын алхамуудые аяр холын Ирак үрэнһөө орлошонь директор Г.П.Кулагина, орлошонь И.Ф.Данилова гэгшэдэй дэмжэжэ байхадань, залуу зондо найдажа, зориг тэвһэн, тэдэниие дээшлэн үргэжэ байхадань, ехэ урматай ажаллаа.

Манай харин гүрэндэ ябахандаа, өөрынгөө буряад арадай соёлые, арадайнгаа нэрэ һүлдые үргэжэ ябахандаа, хүндэтэйдэ бодожо, элбэжэ хүдэлгэн, омогорхон ябаа һэмди.

Элбэжэ ажабайдалтай танилсаабди. Сэбэр уһан ехэ үнэтэй байна. Жэйлһэн, 1 стакан уһан (уцдан) 250 динарта хаань, бензин үнэгүй. Онсолбол, 1 доллароор 6 тонно бензин абахаар (1 тонна дүтэрхыгөөр 2300 динар) болоно. Эдэ бүгэдые шагнажа, ажаллаа тайхаабди.

Урда арадаа түлөөлжэ, уран бэлигээ харуулажа ерэнэндэ элбэжэбди. Ерэхэ жэлээр Буряад оройнгоо уран найханай ажалда хабаадагшадые, арадай дуушадые, бусад уран бэлигтэниие амаршалнабди, үшөө ехэ амжалта, найн найханиие элбэжэбди.

ЕШИН-ХОРОЛО ГОМБОИН,
ВАРК-ын ажалтан, Буряад Республикын соёлой габьяата хүдэлмэрилэгшэ.

ЭЛИТЭ ХИРУРГЫН ДУРАСХААЛДА

Андрей Иннокентьевич Жалсараев (1920-1986) манай республикын элитэ ехэ хирургнуудай нэгэн, олон аргашадай багшань болоно.

Андрей (Жамса) Жалсараев Мухар-Шэбэрэй аймагай Шэнэнхэтэ нотагта түрэнэн намтартай. Жамса хүбүүхэн балшар бага наһанһаа үншэржэ, зобохо тулхые, үлдэхэ даарахые үзэнэн байгаа. Тэрэ үедэ хүн зоной, илангаяа балшар бага үхибүүдэй үбдэхэ тулхые хаража, ханаагаа зобоходоо, али бүхы үбшэн тахалһаа тэдэниие аршалан абарха эмшэлэгшэ болохые шиндээ һэн.

А.И.Жалсараев Эсэгэ ороноо хамгаалгын Агууехэ дайнда хабаадажа, фашист булимтарагшадта эсэргүүгээр эрэлхэг зоригтойгоор дайладалһан намтартай. Һүүдээрнэ тэрэ Эрхүүгэй мединститут дүүргэжэ, врач болоо һэн. Тиигэжэ ородосотой нэгэрүүгээр хүдэлжэ, Андрей Иннокентьевич Буряадай мүнөөнэй хирургийн үндэнэ һуури табилсаһан, элүүрые хамгаалгын элитэ ехэ эмхидхэлшэ болоһон байгаа. А.И.Жалсараев Буряад Республикын болон Россия Федерациин габьяата врачай хүндэтэ нэрэ зэргэдэ хүртэнхэй. СССР-эй наймадахи зарлалай Верховно Советэй депутадаар һунгагдаа һэн.

Хотын, эльгэ бөөриниин хирургийе, хүүгэдэй хирургийе хүгжөөхэ хэрэгтэ айхабтар ехэ хубитаяа орууһан байха юм. Тэрэнэй хүтэлбэри доро манай республикын мэдээжэ олохон хирургнууд, тусхайлбал, медицинын эрдэмэй кандидадууд Е.Н.Цыбиков, А.Б.Раднаев, Г.Д.Гунзынов, Б.С.Данзанов, В.М.Юндунов, В.М.Кузнецов болон бусад мэргэжэлээ дээшлүүлжэ, мүнөө республикаһаа холо саагуур алдар сууда гаранхай. Эхэ оройнгоо урда ехэ габьяатай байһанайнгаа түлөө Андрей Иннокентьевич Октябриин революциин орденоор, хэдэн медалаар шагнагдаһан байгаа.

Буряад оройной элитэ мэдээжэ хирургын түрэнһөөр 75 жэлэй ойдо зориулжа, Буряад Республикын Элүүрые хамгаалгын

министерство, Хирургнуудай эблэл, И.А. Семашкын нэрэмжэтэ республиканска больница, Улаан-Үдэ хотын мединскае түргэн туһаламжын больница эрдэмэй-ажал ябуулгын конференци үнгэргэжэ, тэрэнэй шабинар мүн хүршэ область болон хизаарнуудай бэрхэ врачнууд, хирургнууд ерэжэ, элидхэлүүдые хэхэдээ, үгэ хэлэхэдээ, Андрей Иннокентьевичэй дурасхаалые иигэжэ ёһолон хүндэлжэ байһыень онсолон тэмдэглэбэ.

ЗУРАГУУД ДЭЭРЭ: зүүн гарһаа - элитэ хирургтай хүдэлһэн наһатай врач А.А.Тронина, Б.С.Данзанов, Е.Н.Цыбиков; Эрхүүгэй мединскае институтай профессор, медицинын эрдэмэй доктор М.Б.Скворцов элидхэл хэжэ байна. Ц.ЦЫРЕНЖАПОВАЙ ФОТО.

НЭРИМЖЭТЭЙ ЯБАЯ!

Буряад Республикын МВД-гэй Гүрэнэй автоинспекциин харгын-транспортна аюул соёлодог тусхай дэбтэр хаража үзэхэдөө, олон тоото ханаа зобоомо баримтануудтай танилсаабди. Үнгэрэгшэ жэлэй 11 барын туршада гансахан Улаан-Үдэ хотодо харгын транспортна 333 аюул болоһон байна. Эндэ 47 хүн наһа бараһан, 349-ниинь элдэб ягаар гэмтээ гэхэн баримта үншэханда, жэхыдэһэ хүрэмөөр.

Хэнэйцье мэдэнһэр, мүнөө газарманай саһан, шуурган, элэгэр мульһэн, манан. Эндэ ябаган хүн зон, жолоондоо нэримжэ ехэтэй ябаха ёһотой, уялгатайһые гэгшэбди. Зүгөөр

тиимэ юумэн болоногүй ха юм. Декабриин 19-нэй үдэрэй 11 часта "Жигули" машинын жолоошон Трактова үйлсэдэ элэгэр мульһэн дээрэ буруу тээпнээ халтиран гэхэдээ, бетон бахана мүргэжэ, табан хүн хүндөөр гэмтээ. Тийхэдэ ябатаһан хүн зоной гэмээр харгы дээрэ олон аюул болоһон байха юм. Декабрь барын туршада эдэнэрэй гэмээр 12 хүн машинда дайруулжа, больницада ороо.

Газарманай хэдэные шэмэрүүн хүйтэн байг лэ, элэмнай үхибүүдэ хамаагүй ха юм. Эдэнэр лэ газар гарабал, боори, доһоһоо гү, али минн халтируулай харгы дээрүүр

һолжоржо байгаад, элдэб наада эмхидхэнэ, тиигэжэ ябаһаар харгын машинада дайруулжа, гэмтэнэ. Хотын үйлсэ, талмайнуудта аюул боложо, хоёр үхибүүн наһа бараһан, хэдэн арбаадынь гэмтэжэ, больницада ороһон байна. Декабриин 25-най үдэр Пицовой үйлсэдэ 9 наһатай басаган харгы хүндэлэн гүйжэ гарахадаа, автобусто дайруулаа. Эдэ баримтануудһаа тобиолол хэхэдэ, түрэлхид эдэ бүгэдые анхаржа, балшар жаахан үхибүүдтэ гэртэн хэлэжэ байгыт, харин жолоондоо нэримжэтэй ябаха тухай һануулаа.

У.ДАМДИНОВА,
ГАИ-гай ахалагша инспектор.

ЗАНШАЛТА КОНКУРСНУУДАТ ХАБААДЫГ

"МАНАЙ ҮЕЫН ХҮН"

Манай үе хадаа дэлгүүрэй харилсаанай хүшэр хүндэ, хөмороо зүрилдөөтэй, уршагта үйлэ хэрэгүүдтэй, али бүхы юумэнэй сэнгүүдэй хүндэржэ, зоной байдалай доройтон унажа байхан саг болоно. Тээд ямаршые сагта ажабайдал урагшаа дабшажа, түүхын хуудаһан болодог жама ёһотой ха юм даа. Иимэ сагта найдалаа алдангүй, хүдөө ажахыда, үйлэдбэри дээрэ шударгы сэхээр ажаллажа, олоной зөөри, хамтын баялиг арьбадхажа, ороноо хүгжөөхын тула үнэн зүрхэнһөө оролдожо ябадаг юрын хүнүүд тухай, эрэлхэг зоригтой сэрэгшэд, дайнай үедэ ара талада шэн габыятайгаар ажаллагшад тухай, арадуудай хани барисаае бэхижүүлэгшэд тухай, соёлшод, түүхэшэд, искусствын уран бэлигтэн, багшанар, эрдэмтэд, уран зохёолшод, спортсменүүд тухай, лама санаартад болон шажан мүргэлэй түлөөлэгшэд тухай уран хурсаар, удха найруулгатайгаар бэшэгдэһэн "Манай үеын хүн" гэхэн очеркнүүдэй заншалта конкурс "Буряад үнэн" хониной редакци 1996 ондо - гал улаан Хулгана жэлдэ соносхоно.

1996 он - үндэр жэл. Байгша ондо гадагшаа хушуутай Гахай жэл үнгэржэ, арбан хоёр жэлэй аха заха ама сагаан Хулгана жэл гарахань. Энэ жэл урда жэлэйхиһээ дутуугүй үйлэ хэрэгүүдээр баян байха юм. Бүгэдэ буряадуудай хоёрдохи съезд март нарада зарлагданхай. Россин Федерациин Президентын хунгалта зунай эхеэр үнгэргэгдэхэ. Спортын асари ехэ хайндэр - XXVI Олимпиин нааданууд июль харын һүүл багта Холбоото Штадуудай Атланта хотодо боложо, дэлхэйн олон ороной хэдэн мянган спортсменүүдые суглуулха. Манай "Буряад үнэн" хониной хэблэгдэн гаража эхилһээр 75 жэлэй ой байгша оной дүүржэ байха үедэ хайндэрлэгдэхэ. Эдэ бүхы үйлэ хэрэгүүдтэ хабаатай найруулганууд хониноймнай абдарта орохо бээ гэжэ хүлээнбди.

Эдэ очерк-найруулганууд уран найханай талаар табигдадаг бүхы эрилтэнүүдтэ харюусама найн шанартай, уран хурса нугалбаритай, шадалаа наа буряад хэлэн дээрэ бэшэгдэхэй байха ёһотой. Хаанашье толилогдоогүй, ном согсолборинуудта оруулагдаагүй, телевидени болон радиогоор дамжуулагдаагүй очеркнүүд "Манай үеын хүн" гэхэн конкурсдо абтаха. Жэл соо автор нэгэл очерк конкурсдо эльгээхэ эрхэтэй.

Очеркнүүд байгша оной декабриин 20 болотор толилогдохо. Конкурсын дүнгүүд 1997 оной январин 1-дэ толилогдохо юм. Газетымнай уншагшад, хүдөө бэшэгшэд, журналистнууд, уран зохёолшод заншалта конкурсдомнай эдэбхитэйгээр хабаадаха бээ гэжэ найданабди.

"Манай үеын хүн" гэхэн конкурсдо шалгаржа гарагшадта иимэ шангууд тогтоогдоно:

нэгэдэхи нэгэ шан - 200 мянган түхэриг;
хоёрдохи хоёр шан - тус тустай 150 мянган түхэриг;
гурбадахи гурбан шан - тус тустай 100 мянган түхэриг.
Дэлгүүрэй харилсаанай үедэ мүнгэнэй үнын унажа байхан дээрһээ газетын редакци эдэ конкурснуудайнгаа шангуудые хубилгажа болохо.

Конкурсдо эльгээгдэһэн очеркын хэмжээн 10-12 хуудаһанһаа дээшэ байха ёһогүй. Гар бэшэгүүдын бусаагдахагүй.

Бэшэгэйнгээ конверт дээрэ "Очеркнүүдэй конкурсдо" гэхэн тэмдэг табяад, иимэ хаягаар эльгээгты:

670000, г. Улан-Удэ, ул. Каландаришвили, 23, редакция газет "Буряад үнэн".

"БУРЯАД ОРОН - 96"

Дэлхэйн эрдэни зэндэмэни гэжэ тоологдодог Байгал нуурай эрье зубшан оршодог Буряад ороной арад түмэнэй ажана тэниглэн ажабайдалые, ажал хэрэгүүдые, тэдэнэй дэлгэр найхан сэдхэл бодолые, хүсэл эрмэлзэлые, ёһо заншалнуудые, ухаан бодолойн баялигуудые, түрэл нютагайнгаа түхэл шарайе - зэрэлгээтэ тала дайдаа, огторгой тулама үндэр харьдаг уулануудаа, арюун тунгалаг уһатай аршаан булагуудаа, юрэдөөл, онсо өөрсэ, дабтагдашагүй шэнжэтэй үзэсхэлэн найхан эхэ байгаалияа, ой ухаанда орошогүй гэхээр жэгтэй хонин үзэгдэлнүүдые буулгажа харуулһан, зураглан мүнхэлһэн "Буряад орон-96" гэхэн гэрэл зурагуудай заншалта конкурс манай газетын редакци соносхоно.

Сансарын хүрдэ мэтээр эрьелдэжэ байдаг манай үе сагай сахилгаан түргэн гүйдэлые, үйлэ хэрэгүүдые, ушар баримтануудые тобойсо, тодо хурсаар харуулһан гэрэл зурагууд түүхын гэршэнүүд боложо үгэдэг гэшэ. Үе сагайнгаа хурдан түргэн дабшалтые, түүхы мүнхэлхэһөө үнэтэй сэнтэй юун байха да!

Гарахаяа байхан Хулгана жэлдэ манай республикын арад зондо мартагдашагүй ушар хэрэгүүд болохо байна: Бүгэдэ буряадуудай хоёрдохи съезд, Россин Президентые хунгалга, XXVI Олимпиин нааданууд, манай газетын 75 жэлэй ой.

Буряад оромнай адууһа малаар, ан гүрөөлөөр, ашагта малтамалаар айхабтар баян лэ! Алирһа жэмэсүүдһэнь, аршаан булагуудһаан хүртэжэ болоно. Ургамалай болон амитадай аймагуудын туйлай баян лэ! Иимэ үзэсхэлэн найхан заповеднигүүд болон заказнигуудай хүдэлмэрилэгшэд, егерньүүд тухай хөөрһэн зурагууд эльгээгдэхэ аабза. Эдэ бүхы нөөсэ баялигуудые малтажа, арьбадхажэ байдаг буряад, ород, эвенк болон бусад үндэнэ яһатанай байдалые, ажалые үнэншэмэ тодоор, уран хурсаар харуулха гэшэ фото-зурагуудые буулгагшадтай нангин зорилго мүн.

Манай үе сагай али бүхы үйлэ хэрэгүүд, хубилалтанууд, шэнэ юумэн фотоконкурсдо хабаадагшадтай хөрхо харасада обёорогдонгүй үлэхэ ёһогүй.

Үндэнхэн хэлэн, соёл болбосорол, ёһо заншал, уран зохёол, искусство, арадуудай хани барисаан, харилсаа холбоон, эбтэй зетэй, үнэр баян бүлэнүүд, манай ерээдүй болохо балшар заахан үхибүүд, эльгэ нимгэн эхэнүүд, юрэдөөл, жаргалта байдалай үндэнэ һуури табидаг хүн, тэрэнэй ажабайдал, ажал хэрэг фотоконкурсдо хабаадагшадтай анхарал заабол татаха зэргэтэй.

Гэрэл зурагуудые буулгаха дуратай бүхы хүнүүдые, фотожурналистнуудые "Буряад орон-96" гэхэн заншалта конкурсдо хабаадахыень урицабди. Илагшадта иимэ шангууд олгогдохо:

нэгэдэхи нэгэ шан - 100 мянган түхэриг;
хоёрдохи хоёр шан - тус тустай 80 мянган түхэриг;
гурбадахи гурбан шан - тус тустай 60 мянган түхэриг.

Конкурсдо хабаадагшад хэдышые зураг эльгээхэ аргатай. Зурагуудай хэмжээн 9x12 сантиметрһээ бага байха ёһогүй. Гэрэл зурагууд, техникескэ болон композициин талаар тон найн шанартай байха зэргэтэй. Фото-зураг бүхэндэ тобшо тайлбари үгтэхэ ёһотой.

"Буряад орон-96" гэхэн конкурсдо ороһон зурагууд байгша оной декабриин 20 болотор газетын нюурнуудта хэблэгдэжэ, тэрэнэй дүнгүүд 1997 оной январин 1-дэ гаргагдаха юм. Өөһэдынгөө хаяг, нэрэ, обогоо тодо хүсэдөөр бэшээд, конверт дээрэнь "Фотоконкурсдо" гэжэ тэмдэглэхыетнай хүсэнбди. Гэрэл зурагуудаа иимэ хаягаар эльгээгты:

670000, г. Улан-Удэ, ул. Каландаришвили, 23, редакция газет "Буряад үнэн".

ЗАГАРАЙН АЙМАГ

МАГАЗИН НЭЭГДЭБЭ

Урдань Асагадай совет байхада магазинда Загарай хилээмэн элбэгээр асагададаа Иуулын дүрбэн жэлэй турь Асагадай хүн зон хилээмэн магазиншыегүй болоод үзөө. айл бүхэн Загарай, Онохой, Эрты тосхонууд руу ерээжэ, хилэ абха болоно бэшэ. Шэнэ урдахана Асагад тосхондо болоһон "Бэхи Ажал" таряашадай ажыхын үүсхэ шэнэ магазин нээгдэбэ. магазинда амтатай хилэ таһалгаряагүй худалдаг болоо. Магазинай наймаашан Тудуповна Чимитова магана хилээмэ худалданагүй, эдэе хоолой элдэб зүйлнүү элбэгээр наймаалда.

Амтатай хилээмэ баруу Долгоржаб Дондокова Баян Дондокова хоёр найн шанартай буйлуулна.

ТОШО ХАЛЯАНА

Үблэйянгинама хүйтэн булагуудай уһан дэбэржэ, дуу зүг, найман хизаар руу хилэ эхилбэ. Энэ уһые хазаарлажа, сабишалан дээрэ тошо халаяа хүрээжэ ербэ.

Иуулын жэлнүүдтэ айм Добо-Ёнхорнонтай таряашан ажыхынуудай хүдэлмэрилэ мүйлхэтэ дабаанууд-тошо эртэ хабарнуга сабишаланда ханабуудые татажа, гаргадаг юм. Юуб гэхэдэ, гол, горхонуудай уһан оройн ерэдэг шуу. Добо-ёнхорно жэлһээжэлдэ хэдэн арбад мик кубометр мүйлхэтэ дабаанууд бодхоожо. ногооной баян ур хурядаг болоһоор үнинэй.

-Эртэ уһалагдаһан сабишалан газар тургөөр гэдэнэ, шигнэ найнаар шэнгэнэ, - гээд фермер Владимир Батыев хөөр Мүнөө Добо-Ёнхорно таряашадай ажыхынууд айлууд үблэдөө малдаа бүрүдхэн фольклорно анса Сагаалганай хайндэрнүү бэлдэжэ эхилээ.

И. БАЛЬЖИЕВ

Оронгын дунда хургуули

Ивалгын аймаг.

ГУРАГШАДААРАА ОМОГОРХОНОБДИ

Оронгын дунда хургуулида 810 гурагшад хурана, 66 багшанар ажаллана. хургуулимнай жэлһээ жэлдэ хуралсалай шэнэ жэлые түгэс бэлэдхэлтэйгээр угтадаг заншалтай. Тиймэнэ аймаг соогоо түрүү хууринуудые эзэлдэг юм. Үнгэрһэн жэлдэ хуралсалай шэнэ жэлые найн бэлэдхэлтэй угтаһанайнгаа түлөө 500.000 түхэриг мүнгэн

шанда хүртөө һэмди. Эдэ бүгэдэ багшанарай болон ажалай баян дүй дүршэлтэй директор В. Х. Лоциновой үүсхэлһээ дулдыдана.

хурагша бүхэндэ үдэрһөө үдэртэ алишые талаараа найн эрдэм мэдэсэ үгэхэ, шэнэ мэдэрэл нэбтэрүүлхэ талаар болон хүмүүжүүлгын ажалай шанарые дээшэлүүлхэ хэрэгтэ онсо анхарал хандуулнабди.

Дунда хургуули дүүргэхэдэ, ерээдүйдэ ямаршые бэрхэшээлнүүдые дабахаар бэлэн байхаар хурганабди. Үнгэрһэн хуралсалай жэлдэ дунда хургуули дүүргэһэн 37 хүбүүд, басагадаймнай 11-ниинь мүнөө институтуудта хуража ябана. Тэдэнэй нэгэ хэдыень эндэ дуралтай. Дарима Бадмаева Новосибирскын, Андрей

Королёв Санкт-Петербургийн университедүүдтэ, Алёна Протасова, Эдик Добровольский, Олег Румянцев Эрхүүгэй политехникескэ институтдай бэрхэ оюутаг болонхой. Бишые өөрөө Эрхүүгэй университет дүүргээд, түрэл хургуулидаа гурбадахи жэлээ багшалжа ябанаб.

хургуулимнай буряад хэлэнэй багша Янжима Мироновагай хүтэлбэри доро хурагшад Наташа Сынгёева,

Туяна Нимаева, Вита Бальжиев Гэсэрэй ехэ найн шалгаржа, республика соо түрүү хууринуудые эзэлээ. Мүнөө хургуулиин эдиршүүлэй болон ахалай классуудай хурагшад бүридэһэн фольклорно анса Сагаалганай хайндэрнүү бэлдэжэ эхилээ.

И. БАЛЬЖИЕВ

Оронгын дунда хургуули

Ивалгын аймаг.

Эмхидхэн байгуулагшад - Буряад Республикын Президент, Арадай Хурал болон Правительство

Редакторай орлогшо С.Д. РИНЧИНОВ.

РЕДАКЦИОННО КОЛЛЕГИ: ДАШЕЕВА Г. Х., ДОНДОГОЙ Ц. Ц., ЖИГЖИГТОВ Б.М.Ж. (харюусалгата секретарь), НИМАЕВ П. П. (редакторай орлогшо), ОЧИРОВ С. Д., ПИНТАЕВ В. П. (хэблэлэй директор), ЦЫРЕНДОРЖИЕВИЦ Б. (редактор), САМБЯЛОВА Т.В.

Манай адрес:

670000, Улаан-Удэ, Каландаришвилини үйлэ, 23, "Буряад үнэн" газетын редакци.

Газетэ хэблэлэй 2

хуудаһан хэмжээтэй. Индекс 50901. Хэһэг 4000. Хэблэлдэ тушаагдаһан саг 17.00.

Буряад Республикын республиканска

типографида газетэ хэблэгдээ. Директорэйн телефон: 2-40-45. Б-0079-дэхи номертойгоор бүридхэлдэ абтанхай. Заказ №8.

Редакциин телефонууд: редакторай - 2-50-96, приёмнын - 2-54-54, редакторай орлогшонорой - 2-68-08, 2-62-62, харюусалгата секретариин - 2-50-52, секретариатай - 2-60-91, таһагшын нитын-политическэ - 2-55-97 (даагшань), 2-61-35, 2-56-23, социально-экономическа - 2-64-36 (даагшань), 2-63-86, 2-61-35, 2-67-81, соёлой, эрдэмэй болон хургуулинуудай - 2-60-23 (даагшань), 2-57-63, олонитын хүдэлмэринин ба мэдээсэлэй - 2-54-93, (даагшань), 2-34-05, 2-69-58; оршуулгын - 2-67-81; корректорнүүдэй - 2-33-61, компьютерна түбэй - 2-66-76. Манай корреспондентнүүд: Агинскада - 3-42-19; Закаменскада - 30-61.

"Бурятия" хэблэлэй телефонууд: директор - 2-49-94, бухгалтерин - 2-23-67, вахта - 2-67-95, 2-67-05.